

ГОДИНА II.

— 1872 Май 1 —

КНИЖКА 15.

ЗА ХРАНАТА

(Вижедъ брой 14, год. II).

— 0 —

Разнообразіе на храната. Въ челоуѣческото ястіе влизать най раозчобразны вещества; това разнообразіе на храната е едно отъ най нужнытъ условія за доброто храняніе на челоуѣка.

Челоуѣческото тѣло състои отъ прѣобразованна храна. Духовното сжщество на челоуѣка, неговый нравъ, неговытъ страсти, наклонности, желанія, мысли и дѣйствія сж до толкози различни и до толкози сж измѣнявать, щото ксрата на нашій духъ — нашето тѣло по необходимость трѣба да бжде образовано отъ най различни матеріалы.

Това мнѣніе не са опира само на прѣдположенія; наблюденіята надъ животнытъ го подтвърждавать напълно. Колкото по разнообразна е храната на животното, толкози по висока степенъ на развитіето прѣдставлява неговый духовенъ животъ. Доказано е, че храната съвсѣмъ измѣнява природата на животното и го обръща въ друго сжщество. *Мошешотъ* има право да казва, че храната е прѣобразовала дивата котка на домашна. Самата природа е надарила челоуѣка съ таквызи качества, които несъмнѣн-

но показватъ, че тя му е назначила за храна най разнообразны вещества. Ако прѣгледѣме травоядныѣ животны и сравнимъ тѣхната организація съ организаціята на мѣсоядныѣ животны, ный ще намѣримъ между тѣхъ голѣма разлика.

Зжытъ на травоядныѣ животны приличать на пашитѣ кѣтны зжбы и тоя видъ зжбы сж назначены да раздробяватъ и прѣхапватъ растителната храна. Наопаки, зжбытъ на плѣтоядныѣ животны като сж назначены да раскѣсватъ животната храна, бывать остры. Сжщото различіе ще срѣщнете и въ направата на стомаха: растителната храна по мѣчно са обръща на кръвь, нежели мѣсотото, въ което са намиратъ готовы частицы кръвь. Заради това стомаха на травоядныѣ животны са раздѣля на нѣколко отдѣленія.

Повечето отъ травоядныѣ животны прѣдѣвкуватъ храната, сир. храната отъ първото отдѣленіе на стомаха са повръща въ устата и са раздробява съ зжытъ. Плѣтоядныѣ животны не прѣдѣвкуватъ. Чървата на травоядныѣ сж по дългы отъ чървата на плѣтоядныѣ, защото прѣобрѣщаніето на храната въ кръвь става въ чървата, а таа работа е по тежка за травоядныѣ, нежели за плѣтоядныѣ, на които храната до нѣкадѣ вече е обръната на кръвь.

Человѣкъ има различни зжбы; прѣдвытъ сж остры, а задныѣ плоскы; стомаха и чървата му сж направлены за прѣобразование както на растителната тѣй и на животната храна въ кръвь. Това устройство на челѣвѣческы-тѣ органы показува, че той има нужда отъ различна храна. Като си припомнимъ еще, че животната храна прави животното диво и хитро, а растителната го прави питомно, търпѣливо и малко лѣнливо, ный не можемъ да не припомнимъ че храната има голѣмо вліяніе на духовното сжщество на челѣвѣка, на неговый животъ.

Котката ни показва единъ примѣръ, какъ може да са измѣни природата на животното отъ храната. Дивата котка е хищна и има кѣсы чърва; домашната котка има дългы чърва и само нарѣдко показва прѣдишный си характеръ на дивота и на хитрость. Отъ тука са види, че разнообразіето на храната произвожда разнообразіе въ устройството на тѣлото и даже въ духовната природа; а отъ това ный можемъ заключи, че разнообразныѣ органы и качества на челѣвѣка искать и разнообразна храна.

Таквози е естественното основаніе за разнообразіето на човѣческата храна. Да разгледаме сега различнитѣ видове храна.

Чорбата. Едно отъ най потрѣбнитѣ ястіета е чорбата; също тъй сж потрѣбны и мѣсото и овощіята.

Като усѣща потрѣбата да са храни, човѣкъ инстинктивно съединява въ ястіетата сичкитѣ потрѣбны за съществуваніето му елементи. Грыжливата ступанка отдавна са е научила да готви здравы и хранителны ястія; тя е научила това искусство още прѣди да са обяснятъ законитѣ на храненіето чрѣзъ науката.

Главнитѣ ястія са дѣлятъ на таквызи, които са прѣобрѣщатъ на тлъстина, и на таквызи, които са обрѣщатъ на мѣсо. Тѣстениитѣ ястія помагатъ за образование на тлъстины; а бѣлтѣчнитѣ — на мѣсо. Освѣнъ това за сохраненіето на тѣлото потрѣбны сж различни соли, отъ които ставатъ коститѣ, космытѣ, ногтытѣ и жѣбытѣ. Прѣди да са докаже сичко това чрѣзъ науката, ступанката е готвила отъ тѣзи елементи добры ястія.

Когато готви, ступанката не забравя да свари чорба. У насъ чорба варятъ отъ съкакво мѣсо; нъ най добръ е да са вари отъ говеждо мѣсо, защото въ него има по малко тлъстина, а по много бѣлтѣкъ, който е твърдъ нуженъ за хубавата чорба и за вкусно мѣсо.

Когато уври, мѣсото става по лесносмилателно и придобива повече питателны свойства. Питателнитѣ начала на суровото мѣсо биватъ заключены въ клеткитѣ на мѣсото; когато са вари, мѣсото пуца тѣзи начала въ чорбата и дава въ последната едно отъ най добритѣ ястія. Тѣзи начала са намиратъ и въ коститѣ и хрущелитѣ. Въ европа варятъ *бульонъ* отъ коститѣ и го оставятъ да истине и да са обърне на гѣста каша. Когато искатъ да направятъ отъ него чорба, пуцатъ въ топлата вода единъ късъ отъ тоя бульонъ, и чорбата е готова.

Освѣнъ това, вареніето кара бѣлтѣка на мѣсото да са растопява въ водата и да придава на чорбата хранителна сила. Въ същото врѣме са растопява и тлъстината и испуща онѣзи соли, които влизатъ въ нейный съставъ. Самото мѣсо става по крѣхко за хапаніе и за смиланіе. Готварската обыкновенна соль играе важна роль въ сичкы-тѣ,

ястїята. Усолено отъ растопената въ водата соль мѣсото става по вкуено и придобива повече питателны свойства. Въ послѣдне врѣме науката е открила, че солта е много нужна за храняніето на тѣлото и че съ нейната помощ са образувать нѣкои ткани на тѣлото, кръвта и най много хрущелитѣ.

Докторитѣ заповѣдватъ на слабитѣ болны да ядатъ силна чорба. Ни едно ястїе не поврща изгубенитѣ силы тѣй скоро и тѣй пълно. — Сжщото може да се каже и за печеното и пражено мѣсо.

Който иска да яде силна чорба, мѣсото да турга на огъня съ хладна вода. Тогава водата и топлината дѣйствувать чакъ въ вжтрѣшнитѣ части на мѣсото и искавтъ отъ тамъ питателнитѣ начала. Нѣ който иска да яде хубаво варено мѣсо, той трѣба да спуща мѣсото въ врѣла вода. Тогава поритѣ и жилкитѣ на мѣсото са стягатъ и не пущатъ питателнитѣ начала да излизатъ на вънъ отъ него.

Подправки на чорбата. Чорба-та сѣкога се подправя съ тѣстени вещества и това е твърдѣ благоразумно. Въ чорбата влѣзватъ бѣлтѣкъ и други вещества, които се прѣобръщатъ на мѣсо. Нѣ человекъ има нужда и отъ тлѣстина и тая нужда е толкози по голѣма, колкото повече работи той. Въ силата на тая нужда въ чорбата трѣба да влизатъ оризъ, картофи и въобще таквызи вещества, които заключаватъ крахмалъ, който се обръща чрѣзъ вареніето и смиланіето на тлѣстина.

Сичкы-тѣ брашнени подправки служатъ за сжщата цѣль; разликата между тѣхъ състои само въ количеството на крахмала. Ориза е много богатъ съ крахмалъ, ето защо го обычатъ почти сичкытѣ дѣца. Въ 100 драма оризъ са заключаватъ до 85 драма крахмалъ; а въ 100 драма жито има само 74 драма крахмалъ. Картофлитѣ сж по бѣдни отъ крахмалъ; 500 драма картофи даватъ толкози крахмалъ, колкото 100 др. оризъ.

И тѣй, ориза е най питателната отъ подправкитѣ на чорбата. Нѣ въ таквъ случай, защо картофлитѣ са ядатъ въ европа повече? Отговра не е труденъ: въ домакинството се зема прѣдъ очи не само цѣната на веществото, нѣ и леснотата на неговото приготвѣніе и врѣмето на

неговото уваряваніе. Картофлитъ лесно са готвятъ; нъ освѣнъ това, тѣй са обръщатъ на захаръ еще въ вареніето и ставатъ много вкусны; а сичко това сж достоинства, които каратъ хората да употребяватъ картофлитъ повече.

Бобоветъ. Тръвтитъ и коренитъ придаватъ на чорбата по добъръ вкусъ, нъ не я правятъ по хранителна. За това нѣй ги прѣскачаме и прѣминаваме на бобоветъ.

Отъ тѣхъ граха, бѣлий и черный бобъ и лещата заключаватъ въ себе си много питателны частицы за образование на мѣсо и тѣстина и по своята питателность тѣй са приближаватъ до хлѣба и даже до мѣсото. По цѣната си тѣй сж достѣпны и на най бѣднитъ хора. У насъ Българетъ употребленіето на бобоветъ е твърдъ распространено.

Едно отъ главнитъ съставны части на тѣзи плодове е *легумина*, вещество твърдъ богато съ крахмалъ. Въ тѣхъ има и захаръ. Който е ялъ грахъ, той трѣба да е забѣлжилъ сладкий му вкусъ. Най послѣ въ тѣхъ има и такъвызи начала, които помагатъ за образование на мѣсото, и тѣзи начала сж по изобилны въ бобоветъ нежели въ другитъ растенія. Нъ каквото трѣба да са свари мѣсото, за да стане напълно питателно; тѣй сжщо трѣба да са сварятъ и бобоветъ, за да пахранятъ човѣческото тѣло. Въ граха са заключаватъ началата за храняніе, нъ въ него нѣма вода, безъ която храняніето и живота сж невъзможны. Природата е обвила зърната му въ луспа, която не може да са смѣли въ стомаха; човѣкъ самъ трѣба да извади питателнитъ начала, като свари зърната.

Въ готвяніето на бобоветъ са срѣща едно явленіе, което показва особенното свойство на тѣзи плодове. Наврѣмени прѣсний грахъ или бобъ въ вареніето става коравъ; наврѣмени узрѣлитъ зърна си оставатъ яки и не увиратъ, а наврѣмени узрѣлитъ зърна умекватъ и са уваряватъ. Отъ какво дохожда това? За да си обяснимъ това явленіе, трѣба да си припомнимъ онова, което става съкы часъ прѣдъ очитъ ни. Има вода, която не растопява сапуня; има вода, която размива сапуня и дава много пѣна. Химическитъ опыты показватъ, че въ кладенчовата вода има варъ, който я прави остра и който като са съединява съ сапуня дава вещество неспособно да са растопява.

Меката вода не заключава въ себе си варъ и за това растопява сапуна. Сжщото става и въ вареніето на бобоветъ: вара на острата вода са съединява съ нѣкои отъ чачалата имъ и ги обръща на твърды и неспособны да са сварятъ въ водата и да са смѣлятъ въ стомаха. Въ таквызи поне случаи ный трѣба да употребяваме вода отъ дъждъ. Тогава ный ще имаме двойка полза; ще запазимъ питателнытъ начала на плодетъ и ще изгоримъ по малко дръва. Отъ бобоветъ са образува кръвъ, мѣсо, млѣко и тлѣстина; нъ освѣнъ това въ легумина има и фосфоръ, който са прѣобръща на мозъгъ и кости.

Трѣвитъ, овоціята и мѣсото. Друго нѣщо сж зеленчуцытъ, които употребяваме за подправка на мѣсото; въ $\frac{9}{10}$ сж вода и само $\frac{1}{10}$ остава на страната на питателнытъ вещества. Исклученіе правятъ само нѣкои растенія, на които плода е въ кореня, като морковитъ, рѣпата и пр.

Зеленчуцытъ като не заключаватъ въ себе се питателны вещества не могатъ да хранятъ чловѣка. Друга е работата, когато служатъ за подправка на мѣсото. Отъ тая страна тый иматъ доста важно значеніе, защото соковетъ имъ растопяватъ бѣлтъка на мѣсото и улесняватъ прѣобръщаніето му на кръвъ. Ето каква е причината, дѣто овоціята подыръ яденіе ни са показватъ твърдѣ сладкы. Сѣка друга храна бы ни прѣтоварила тогава стомаха; напротивъ плодетъ го облѣкчаватъ. Отъ тая точка на зрѣніе, зеленчуцытъ спомагатъ за храненіето на чловѣка.

Каквото сичкытъ животны чловѣкъ е надаренъ съ инстинктъ, който му показва въ много случаи правый пѣтъ. На трапезытъ прѣдъ мѣсата са слагатъ зеленчуцы, а подыръ него овоція. Това са пази на сѣкадѣ, нъ парѣдко ще срѣщнете ступанка да ви обясни причинытъ на сичко това. Въ овоціята соковетъ (кислотытъ) сж вече готовы и помагатъ на смиланіето; за това тый са ядатъ слѣдъ обѣдъ и вечеря. Напротивъ, въ тревытъ кислотытъ ставатъ въ врѣмето на смиланіето; за това тый трѣба да саядатъ прѣдъ мѣсото и съ него. Ако ядемъ зеленчуцы слѣдъ обѣдъ, тѣхната кислота ще остане безполезна. Отъ това са види, защо е толкози сладко да ядемъ печеното мѣсо съ салата. Освѣнъ това въ зеленчуцытъ влизатъ и раз-

лични соли, които сж нужни за пълното хранявие на тѣлото. Само защото заключаватъ тѣзи соли, сир. различни металически съединенія, само за това растеніята получаватъ цѣлительны свойства.

Мѣсото и зеленчуцитъ сѣставляватъ твърдѣ полезна за тѣлото на чловѣка храна. Мѣсото съдържа малко вода; а зеленчука много; отъ своя страна зеленчука заключава малко бѣлткъ, а мѣсото много. Като върватъ наедно, мѣсото и зеленчука даватъ на тѣлото сичкитъ начала, които сж потрѣбны за образование на кръвта и за хранявие на нашето тѣло.

Съня подырь обѣдъ. Съня не са свързва направо съ хранянieto на тѣлото, нѣ той има вліяніе на смиланieto. Ето защо сме длъжны да поговоримъ и за него. Нека разгледаме: вреденъ ли е съня подырь обѣдъ, или не, и какво вліяніе има той на смиланieto.

Хранянieto и смиланieto сж трудъ за нашето тѣло. За радъ туй ако бы тый да ставатъ заедно съ външното работянiе на нашето тѣло, тый не ще възнаградятъ загубенитъ частицы. Загубата на тѣлото въ този случай надминава ползѣтъ, които докарва хранянieto. Силното потеніе лишава тѣлото отъ потрѣбнитъ влаги и устата почевать да прѣсѣхнуватъ отъ недостаткъ на плюнки, които сж толкози нужни за смиланieto. Въ това пый можемъ да са увѣримъ и отъ туй, дѣто хапката ни са запира на гърлото, когато ядемъ работящецъ. Сжщо тый са смаяватъ и другитъ влаги, които сж потрѣбны за смиланieto. Ето защо ни тежи въ таквози врѣме храната въ утробата.

За да бжде смиланieto правилно и успѣшно потрѣбна ни е почивка, потрѣбно е подырь яденіе да не си напругаме тѣлеснитъ силы. Яденieto е вътрѣшна работа и зарадъ туй не трѣба да са занимаваме съ външна работа въ сжщото врѣме. Потрѣбността да си починемъ са показва и въ дреманieto подырь обѣдъ.

Забѣлжено е, че подырь умѣренный сънь чловѣкъ са пробужда съ новы силы, и че дълговрѣмниный сънь го разслаблява. Отъ какво дохажда това? Смиланieto става по химически начинъ, като са стопи храната въ желудочный сокъ. За да стане това смиланіе, стомаха трѣба да работи и да обърне храната на каша. Това е първата

часть отъ храняніето, за която е потребна почивката. За-
ради това съня въ това време е много приятенъ. Напро-
тивъ, за понататашното смиланіе е потребно външно рабо-
таніе, безъ което храната не са смилла съвършенно; ето
защо става и съня беспокоенъ.

Не трѣба да си лягаме тозъ часъ подырь вечерята,
защото отначало сънятъ ни ще бѣде приятенъ, нъ заранъ-
та ще станемъ съ замаяна глава и съ тѣлесна слабостъ.

Ползата и вреда на съня подырь обѣдъ завьси отъ
неговата продължителность; късый сънь е полезенъ, нъ
продължителный докарва тѣлото до болѣстно състояние.
Главоболіето и неприятный вкусъ въ гърлото ни показватъ,
че трѣба да ставаме и да са залавяме за работа. Като са
омыйме съ вода и испійме чаша студена вода, ный ще си
обновимъ силытъ, а като са заловимъ за работата, ще о-
правимъ смиланіето си.

Водата, виното и пивото. Прѣдъ яденіето человекъ
успѣща гладъ, а подырь яденіето — жажда. Водата е най е-
стественното средство за утоленіе на жаждата. Като веще-
ство неорганическо, водата не храни человекъ; при все
това той не може да живѣе безъ вода; нѣ слѣдната е тол-
кози нужна за него, колкото и храната. Водата не може
да утоли глада; тя е нужна да разреди храната, която
трѣба да са обърне на кръвь; кръвта съдържа голѣмо ко-
личество вода и за да са набави това количество, воднытъ
частицы на храната сѣ недостатъчны.

Безъ вода не може ни смиланіето, ни храняніето, ни
образованіето на кръвта, ни отдѣленіето на исхабенытъ
части. Трѣба да забѣлѣжимъ, че най много вода са съдър-
жа въ опѣзи органы, които работятъ най много — въ мо-
зъга и въ мышцытъ. Като са основаваме на това ный смѣ-
ло можемъ нарѣче водата храна.

Безъ храна человекъ може да живѣе по дълго, нежели безъ
вода. Водата има три важны службы въ тѣлото на человекъ.

Първо: водорода и кислорода на водата помагатъ на
преображаніето на храната: само съ помощта на водата
крахмала на растеніята са обръща на захаръ. Не стига то-
ва, безъ водата ный не быхме имали и тлъстина; захара
щѣше да си остане захаръ и не щѣше да са обърне на
тлъстина.

Второ: водата поддържа влажността на тѣлото. Съ дъшпаніето, съ потеніето и съ пиканіето си ний непрѣстанно губимъ воднитѣ части на тѣлото си; за да възпѣлимъ тая загуба трѣба да пиѣмъ вода; за това пиѣтъ много вода онѣзи, които са потятъ и дъшатъ силно, каквото наприм. пѣтницитъ.

Най послѣ трете: водата помага на храняніето наше-то тѣло, като му дава различни соли, които са наммиратъ растопены въ нея: за това и пиѣмъ кладенчова и изворска вода, като по богата съ соли, нежели еъждова или чиста прѣварена вода.

Жаждата утолява и виното, когато са употрѣбява умѣрено и съ вода. Излишното му употрѣбленіе докарва сжщитѣ сътнини за тѣлото както и ракіята.

Пивото не само утолява жаждата, но още храни тѣлото. Отъ различнитѣ способы на неговото приготвление завьси и неговата хранителна сила. Черното пиво храни тѣлото най много; а силното баварско пиво помага на смиланіето и укрѣпва стомаха. То не храни, но докарва охота. Въ пивото има и спиртъ, нъ той по малко вреди. Бѣлото пиво съдържа много захаръ и докарва затлъстяваніе.

Чая. У насъ са въвожда обычай да са пиѣ сутрина и речеръ чай. Чая не храни каквото и кафето. Чая и кафето състоятъ отъ сжщитѣ вещества, само въ различни количества. Въ кафето вляза вещество *кофеинъ*; сжщото вещество само въ по малко количество вляза и въ чайтъ подъ името *теинъ*. Въ 100 драма чай има по малко теинъ нежели въ 100 драма кафе.

Нъ ако и да има въ кафето повече теинъ, голѣма часть отъ него са загубва въ вареніето на кафето; напротивъ чая придава на водата два пѣти по много теинъ нежели сжщото количество кафе. Нъ понеже за една чаша кафе са зема повече кафе нежели чай за чаша чай, то може да са каже, че и въ двата случая количеството на теина е равно. Отъ теина на чая завьси неговото раздражително дѣйствиѣ на нервитѣ съ тая разлика, че раздраженіето на чая е по силно, нъ по кратковрѣменно.

И чая помага на смиланіето, каквото и кафето, като кара стомаха да пуца повече сокъ; отъ това той е твърдѣ полезенъ за хора съ слабъ стомахъ. За слабитѣ и ста-

ры хора чая е добро лѣкарство. Нѣ освѣнѣ това чая има и питателна сила, понеже съдържа крахмалъ, който са обръща на захаръ и тлъстина, която е толкози пужна за храняніето и за потеніето. Въ чая са заключава и часть отъ онова питателно вещество, което са намира въ бобоветѣ. Отъ това може да са заключи, че чая е толкози хранително, колкото и бобоветѣ; нѣ таквози заключеніе не ще бѣде вѣрно, защото ный приемаме не самыя чай, а водата на листытѣ му. Колкото е по добръ чай, сир. по зеленъ толкози по много храни; простый чай има твърдѣ слаба питателность.

Чая има и друго достоинство, което го прави обычно питіе на много хора и народы: той распѣжда сѣня и разбужда дѣятелность и веселіе. Отъ това той е много полезенъ за онѣзи, които са занимаватъ ноця съ умственна работа. Най послѣ чая стопля тѣлото и засилва потеніето; а това въ много случаи е полезно и нужно.

Ако притуриме на чая млѣко и захаръ, неговата питателность порастнува, защото млѣкото са обръща въ кръвь, а захара — на тлъстина, която е необходима за тѣлото. Рома дѣйствова съживително на нервитѣ, на кръвта и на смиланіето. Същото дѣйствіе произвожда и чая, само по слабо; като му са притури ромъ, той става по силенъ и дѣйствіето му може да повреди непривичнытѣ и да произведе въ тѣхъ вълненія на кръвта и сърдцебіеніе. Чая трѣба да пиятъ съ ромъ само онѣзи, които иматъ нужда отъ съживяваніе, напр. старытѣ. Пълнокръвнытѣ и раздражителнытѣ хора, както и дѣцата, не трѣба да пиятъ силенъ чай, особено сутрина на гладно сърдце, когато дѣйствіето му бива по силно. Ако си раздражавме така тѣлото ный си докарваме отсетнѣ истощеніе. На дѣцата трѣба да даваме слабъ чай съ млѣко.

Вечерята. Деня са прѣкарва и часа за почивка дохожда. Сѣкы усѣща нужда да са прибере между своитѣ и да си почине между онѣзи, които му сѣ близу до сърдцето. Тѣлото усѣща потрѣба отъ ново подкрѣпленіе; то трѣба да си повърне онѣзи силы които е загубило съ работата по която да не му прѣтоварва стомаха и да му не разваля нощный сѣнь. Храната му е потрѣбна еше и за това — да му приготви матеріалъ за джханіето и за потеніето.

прѣзъ цѣла нощъ. Заспалый человекъ губи нѣсѣни твърдѣ малко отъ силытъ си, защото дѣха полека и слабо; нѣ се губи; а това иска възнагражденіе. Нѣ понеже загубата е твърдѣ малка, то вечерята трѣба да има за цѣль не приготвленіето къмъ пощна дѣятелность, а възстановленіето на загубенытъ прѣзъ деня силы. Заради това на вечеря трѣба да са слагать не силны ястіета, а лесносмилателны, и вечеріето трѣба да става два три часа прѣдъ ляганіето. За обѣдъ сж погрѣбны топлы ястіета, за да бждѣтъ растопены тлѣстытъ вещества; за вечерята таквази храна бѣва безполезна. Най добро ястіе за вечеръ е хлѣба съ малко масло или сиреніе и една чаша вино. Недоваренытъ яйца сж смилать лесно и могатъ да са ядять вечеръ; нѣ сваренытъ не трѣба да са слагать на вечерната трапеза — Тѣзи правила не са пазять по насъ; нѣ другадѣ тѣи сж станѣли вече привычкѣ. Врѣме е да са погрыжемъ и ный за редовното си живѣяніе и храняніе; защото редовностьта е първото условіе за здравіето на человекъ. Като свършаме изложеніето на храната прѣзъ цѣлый день, ный не можемъ да не пожелаѣме отъ читателитѣ си едно по серіозно вниманіе върху въпроситѣ, които са разгледахъ тука и които иматъ за цѣль тѣхното благосъстояніе и тѣхното здравіе.

(Извлечено)

ГЕОЛОГІЯ.

Геологіята е наука която има за предѣтъ познанието на земното клѣбо и на различнытъ вещества отъ които е съставено.

Не е възможно да се опредѣли точно епохата на създавіето на свѣта. Едни мислятъ че той вѣченъ, т. е. че не е ималъ начало и не ще има конецъ. Това мнѣніе е на человекѣи съ геніи, на великы философи които го поддържатъ като казувать че всѣкъ день се раждатъ новы сѣщества въ замѣнѣ на оныя които умиратъ и че това е было всякога така и всякога пакъ тѣи ще да бѣде. За доказателство на безосновностьтъ на това, можемъ да противопоставимъ всичкитѣ превръщенія които се случавать всѣкъ день на земнѣтъ, както землетресенія, volcanи и др.

Освѣтъ това, като копаятъ въ земьтъ, ний срѣщамъ различни пластове единъ възъ другъ поставены, и въ тѣхъ пластове намирамъ вкаменены животны на които днесъ видовѣтъ не съществува.

Други мислятъ че нѣма повече отъ 7380 год. отъ какъ е свѣтътъ създаденъ, нъ и това мнѣніе не е по-точно отъ първото. Спорядъ него, чловѣкъ ся былъ появилъ петъ дни послѣ сътвореніето на тѣхъ планетъ, а това е физически невъзможно. Много и различни разсмотрѣнія ся накарани геолозите да заключатъ че отъ какъ съществува земното кълбо може да има повече отъ 300 хыляды години.

Начинътъ по който предметитъ ся явявають постъпенно на морето отъ минутатъ на появленіето на небосклона до минутатъ въ коѣто ся виждатъ цѣли, ни води необоримо да припознаемъ че водната масса на глѣбоса е испъкнала въ всяко направление, Всичкитъ пѣтешествія които сж станѣли отъ три вѣка на самъ по море и по сухо потвърдявають съвършенно слѣдствіята на това първо наблюдѣніе и ни показвають, поне отъ вѣстокъ на западъ, че земята е съвършенно уединена въ пространството. Ако патрупанитъ днесъ при полюситъ ледова не допущатъ да заобиколимъ глобусътъ отъ сѣверъ на югъ испъкналостта въобще която ся забѣлѣжава въ това отношеніе по всичкитъ часьтъ която можемъ да обходимъ, постъпенното появяваніе на новы звѣзды когато отивамъ отъ единъ полюсъ къмъ другъ, отраженіето на сѣнкитъ на земьтъ върху месечный дискъ въ вѣмъ на мѣсячны затмѣнія, сж достатѣчни за да докажатъ неуспоримо че уединеніето е съвършенно въ това направление както и въ другото. За насъ прочее е невъзвратно показано че земното кълбо е уединено отъ вси страны въ пространството.

Формата на този глобусъ е валчеста почти като диня, а находящитъ ся на повърхността му планины сж пшчо сравнително съ голѣминитъ му и загрозявають твърдъ малко еднообразіето му. Най высокитъ планины правагъ на корѣтъ му по малко впечатленіе отколкото грапитъ които виждамы на корѣтъ на единъ портокалъ. Планина висока 4500 аршина ако ѣхъ сравнишь съ окружающитъ ѣхъ вѣщы ще ви ся види много висока, нъ ако ѣхъ погледнешъ съ 20 левгы всестранно растояніе, щемъ видишь колко останева малка, а

Каква ще ви ся види ако ѝх сравнишь съ полушаріето !

Отъ уединеніето на земѣтъ въ пространството произтича началото на стремленіето на всичкѣтъ тѣла къмъ сръдоточіето ѝ; защо нищо не бѣга отъ нашій глобусъ за да отиде въ безднѣтъ, и тѣлата които по случай ся намѣрятъ хвърлени надъ повърхностѣтъ му падатъ тутакси съ скоростъ. Това стремленіе на всичкѣтъ тѣла къмъ центра на земѣтъ ся нарича тяжесть. Съ това хората разбиратъ че земята има свойството да привлича постоянно къмъ сръдоточіето си всичкѣтъ вещественны частици които ѝх съставляватъ, всичкѣтъ тѣла които сж на повърхностѣтъ и всичкы оныя които бы ся намѣрили на разстояніе отъ неѣхъ. Това дѣйствиѣ на притяженіето е толкова по силно колкото предметѣтъ е по близу, и толкова по слабо колкото той е по далечъ. Земята е като единъ купъ отъ частици които сж ся събрали и сгжстили по това общо стремленіе на матеріѣтъ къмъ центра, и варялестата форма която представлява ся вижда да показва че въ едно неизвѣстно врѣмя частицитѣ сж имали доста свобода за да ся плзгзатъ едни възъ други и да ся сгжстиватъ подъ най трайното условіе на равновѣсіе. Като вземе човекъкъ подъ вниманіе и това че глобусѣтъ е сплеснѣтъ къмъ полюсѣтъ и издутъ най много на екватора, разбира че частицитѣ трѣба да ся были доста свободны за да ся вдадѣтъ на сръдобѣжнѣтъ силѣ която е направила да ся издуе той на екватора по причинѣ на денонощното негово обращеніе. Тая издутость е станѣла преди частицитѣ да ся станѣли твърди. Трѣба прочее да приедемъ че земный глобусъ е былъ първобытно кашава матерія.

Тяжестѣта намалява постъпенно отъ полюса къмъ екватора, едно, защото земнитѣ спици (радіуси) сж неравны и тѣлата тегнѣтъ по малко колкото сж по одалечены отъ центра; друго, защото сръдобѣжната сила, противопоставена на дѣйствиѣта на тяжестьтъ, е нищо при полюсѣтъ които сж при остѣтъ на врьтеніето, тогава като тя е въ най высокѣ стъпень при екватора. Това постъпенно намаляваніе ся вижда явно чръзъ наблюденіето на маетника на часовниците когото трѣба да сжсѣлвамы постъпенно на разны паралели като отивамы отъ полюса къмъ екватора за да имамы равноврѣменны размахи. Нъ като смѣтнемъ слѣдствіята на

увеличаваніето на разстояніето отъ центра и на сръдобж-
нахъ силъ, предполагаючи земьтъ отъ еднакво вещество,
ный намирамы на екуатора намаляваніето на тяжестьтъ по мал-
ко отъ онова което ся вижда отъ непосредственното наблю-
деніе, и за да съгласимъ това исчисленіе съ резултатътъ
на опыта трѣба да приемень че плътностьта на глобусътъ
ся увеличава постъпенно отъ повърхностьтъ къмъ сръдото-
чїето. Много други явленія водятъ на сщцето прѣдположе-
ніе и ни каратъ да заключимъ че земята е съставена отъ
пластове които иматъ единъ центръ и сж отъ разны веще-
ства, на които тяжеститъ сж постъпенно по плътны. И тога
пакъ показва че прѣвобитно земята е била доста кашава за
да позволява на матеріалнѣхъ си частици да ся надиплятъ
едни надъ други споредъ относителнѣхъ си тяжести.

Отъ цѣлостьтъ на всичкѣхъ астрономическы наблюде-
нія, Нютонъ былъ донѣлъ до това заключеніе че притя-
женіето было обще свойство на матерїѣхъ, и че всичкѣхъ
тъѣла ся притягиватъ толкова по силно колкото маситъ
имъ сж по голѣмы, и толкова по слабо колкото сж на по-
голѣмы разстоянія. Много опыты потвърдихъ относѣ истин-
ностьтъ на тѣзи идеѣ.

Ученитъ си послужихъ съ тѣя опыти за да намѣрятъ
сръднѣхъ плътность на земното кълбо; за това, тѣй о-
предѣлихъ притяжательнѣхъ силъ на тѣлата на които мо-
жахъ да избѣратъ масѣхъ, сравнихъ ихъ съ притяжатель-
нѣхъ силъ на глобуса на когото ся намира приблизително
объемътъ и слѣд. масата която съдържа непознатѣхъ
плътностьтъ, която чрѣзъ това може да ся опрѣдѣли. Спо-
рядъ разнѣхъ опыты, като взѣмемъ водѣхъ за единицѣ, сръд-
нята плътность е 5,67. Могатъ спорядъ това да исчисля-
ватъ приблизително тежинѣхъ на земното кълбо която
намиратъ да е 6,258,534 милиарда милиарда километры.
Всичкѣхъ тѣя опыты доказватъ че сръднѣхъ плътность на
земный глобусъ е по голѣма отколкото матерїитъ които
съставляватъ повърхностьтъ му, защото калкерътъ, квар-
цътъ, фелдспатътъ които ѣ сж главнѣхъ елементы не те-
жѣтъ повече отъ 2,5: трѣба прочее матерїитъ които за-
нимаватъ центра на земьхъ да сж много по тежки за да
достигнемъ до сръднѣхъ плътность която показамы. На-
блюденіето на изетнѣхъ въ голѣмы дълбочины вскачва

тѣзи плътность на 12, и показва нейното бързо увеличаваніе колкото слизамы по надолу отъ земніѣтъ повърхность.

Наблюденіето доказва че произведениѣ отъ разнитѣ годишни врѣмена промѣненія на температурѣтъ на прѣстътъ е постоянна и равна на срѣдніѣтъ температурѣ на странѣтъ. Подъ тѣзи прѣстъ ся прѣдставлява съвѣстѣ друго явленіе; температурата ся увеличава постѣпенно колкото влизать по на вѣтрѣ, и резултатѣтъ на станѣлѣтъ до сѣга наблюденія ни дава единѣ градусѣ увеличеніе на всѣѣкъ 33 метри (50 аршина) дълбочинѣ. Отъ това слѣдва че около 3 километры (4500 аршина) подъ постояннѣтъ температурѣ, трѣба да има 100 градусы, температура на врѣлѣ водѣ; и че, ако законѣтъ ся продължава рядовно, ще има на 20 километры 666 градусы температура на коѣѣто повечето отъ сѣлфюрытъ както и голѣмо число тѣла ся съврѣшенно растопяватъ. Кѣмъ центра, на 6366 километры, като прѣдполагамы сѣщото увеличаваніе, трѣба да имамы единѣ температурѣ отъ 200,000 градусы коѣѣто неможемъ да си въобразимъ; нѣ не е вѣроятѣно да ся увѣличава топлината еднообразно; по вѣроятѣно-то е че до едно мѣсто не далечно става общо разновѣсіе, и че на 150 до 200 километры дълбочинѣ съставлява ся еднообразна температура отъ 3000 до 4000 градусы, най силната коѣѣто можемъ да произведемъ и на коѣѣто нищо не противостои.

Отъ тѣя наблюденія слѣдва, не само че земята е била някога жидка, нѣ че даже и днѣсъ е такава, и че само повърхностьта ѣ ся е застѣхла, като е загубила въ пространството прѣвобытнѣтъ си топлинѣ на дебелинѣ отъ 20 до 40 километры, спорядѣ растопителностьѣ на веществата.

Тѣя заячена кора е твърдѣ слабо нѣщо сравнително съ земнѣтъ сѣицѣ коѣѣто е повече отъ 6000 километры. На единѣ искусственѣтъ глубосѣ съ единѣ метрѣ сѣицѣ, тѣ ще бѣде сравнително единѣ трѣта до една шѣста чѣсть на този метрѣ раздѣленѣ на хылада чѣсти, и не ще да има нищо дебелината на единѣ листѣ книгѣ на нашитѣ обыкновенны глобуси. Ако такѣва обвивкы напѣлнены съ растопѣно вещество петъ шѣсть пѣти по тѣжко отъ

водж-тъ, не бѣхж по-твърды отъ матеріи-тъ които съставляватъ земнѣхж корж, тѣй не бы могли да у-стѣхжтъ ни на най малкото расклащаніе въ формѣхж имъ. Защо да не е тѣй и за земѣхж? Сравнителната слабостъ на корѣхж, която е твърдѣ напукана, ны кѣра да мислимъ че тя неможе всякога устоя на промененіята на формѣ и ли на обѣмъ за които тая нажижена и посвѣтлена матерія е способна, най паче когато сръдоточната топлина е въ състояніе да преврати всичко на парж при най малкото съобщеніе съ атмосферѣхж на коѣхжто натискъхж е сравнително толкова слабъ. Ако има нѣщо което да ни очюда, то е че тая несъразмѣрность между дебелинѣхж на твърдѣхж корж и діаметра на кашавѣхж матеріѣхж не причинява по чѣсти несчастливы приключенія отколкото днѣсь не виждамы да ся случаватъ на повърхностьхж на нашѣхж планетѣхж.

Слѣдъ този общъ поглѣдъ върху земното глѣбо, нѣй нѣма да описвамы нито неговѣхж повърхность (на коѣхжто тритѣ чѣсти сж покриты съ водж и едната съ сушѣхж) нито лицето на тѣзи повърхность подъ водѣхж и надъ водѣхж, нито планинѣхж, нито долинынѣхж, нито равнинѣхж, нито температурѣхж на тѣзи земнѣхж повърхность, нито землетресеніята и тѣхнынѣхж дѣйствія, нито издигваніята и снижаваніята на нѣкои чѣсти на земѣхж, нито волканѣхж, тѣхнынѣхж изверганія и важны слѣдствія, нито вѣйкашнето вліяніе на температурѣхж, на водѣхж, на рѣкыхж, на езерата, на пороитѣхж, на вълнынѣхж на моретата, нито разнынѣхж депозитѣхж които ставатъ отъ водѣхж и отъ разнынѣхж тѣхж дѣйствующи елементи на природѣхж, ако и всичкыхж тѣхж подробности да сж весма любопытны. Нѣй ще кажемъ само нѣщо си за извершенѣхж по повърхностьхж на глобуса геологически явления въ прѣобытното му състояніе.

Идеитѣ на съвършенното някога растопяваніе и на постъпенното и студяваніе, които ни ся налагатъ отъ онуй що видѣхжмы по-горѣ, ни даватъ лесно да разберемъ какво трѣба да е ставало при прѣвото състипваніе и заячяваніе на глобуса и при послѣдующитѣ епохы. Първата твърда ципица която ся е съставила на повърхностьхж на земѣхж, негли на 800 градусы и повече топлинѣхж, ся е сломила на кжсове подъ дѣйствіето на кашевѣхж още матеріѣхж която тя покриваше, е плувала на парчета надъ жидкѣхж

тази материя, ся е изново стягала за да ся сломи изново. Когато тая корица е станжала по-гъста и е могла да противостои по успѣшно, жидкытъ и кашяви материя на вътрешността повече и повече стиснаты, трѣба да сжѣх нуквали, да сж подхвъргъли късоветѣ ѣ съ крайщата на горѣ или да сж бликвали тый иститѣ надѣ тия парчета и да сж останвали на згурин много или малко височки надѣ повърхността на нашѣх планетѣ. Така прочее отъ самото начало на заявяваніето сж ся съставили бръчки по повърхността на глобуса. Явно е че и материятъ които постепенно сж ся състинвали по закона на сцепленіето и на разширеніето сж ся ломили, ставали сж на гънки като ся повдигали и трошили оныя които сж были прѣди тѣхъ съставены. Отъ това слѣдва че съвсѣмъ що е ставала по дебела земната кора не е могла да добые опакзи степенъ на твърдостъ дѣто да може да противостои. Тя е была естествено трошена, цепена и не е могла да противодѣйствува на вътрѣшнытъ дѣйствія които не сж срѣщали прѣпятствіе освѣнъ въ депозитытъ на утайкытъ които сж станжали слѣдъ врѣмя и които тый пакъ сж трошили разнообразно.

За дълго врѣмя безкрайнытъ морета и океани които глѣдамы сега трѣба да сж были на парѣ около жидкѣх масѣ на нашѣх планетѣ, а когато е позаякнжала повърхността и поистинжала поне на 100 градусы топлинѣ, паритѣ въ пространството сж ся сгъстили и сж почнжали да блискѣх по земѣх. Това е было пръвѣй дѣждъ. Пламенната и нажижена до бѣло кора е преобращала и хвърляла дѣждѣх внезапно въ жежѣх парѣ. Тогава почва една дълга борба между огънѣх и водата въ непроницаемы тъмници които ѣх продирахъ тукъ тамъ отъ ужасны испразнюванія на електричество, явленіето на което показва всякога преминуваніето на парытъ въ водно състояніе. Водата трѣба да е нападала силно на съставенытъ вече каменны материя, да ги е растроявала и да е слагала отъ тѣхъ утайкы върху материя. Така сж ся съставили пръвѣй водни депозытъ отъ утайкы прѣди да сж могли органическытъ тѣла да живѣхѣх въ водѣх която е была тогава още много горѣща. Ученитъ намиратъ наистинѣх и днесъ утайчевы депозытъ въ пластовѣх които

съгледватъ като най-стари и въ които нѣма никакви слѣды отъ органически остатъци. Тия утайки не сѣ могли да не притърпятъ голѣми измѣненія отъ дѣйствието на горящитѣ масѣ на които сѣ лежали и отъ водитѣ която е падала на тѣхъ.

Малко по малко земята е дошла въ сѣстояніе да има органически вещества на които остатъцитѣ сѣ ся не по малко видоизмѣнявали както и първитѣ, и сѣ ся обръщали въ други вещества, и чрѣзъ това сѣ истъкуватъ много нѣща които сѣ намиратъ въ най-старитѣ утайчеви депозити. Тая борба между огънитѣ и водата е траяла хиляди години догдѣ най-послѣ водата въсторжествовала и земната кора истинила повече и повече.

Земята влиза въ юношеството си което геолозитѣ наричатъ періодътъ на прехождане. Морскитѣ депозити сѣ набиратъ на дъното на водитѣ, увеличаватъ дебелинатѣ на коритѣ която раздѣля водоемитѣ отъ вътрѣшнатѣ фурни. Полека легка водитѣ понистивжатъ и животнитѣ сѣ появяватъ въ тѣхъ. Въ морето има вече нѣкои и други животни. Нѣ вътрѣ въ глобуса истинваніто ставаше постъпенно и новы матеріи сѣ съгъствахъ. Съ затвърдяваніето си маситѣ губятъ една десетѣ часть отъ объема си. Горнята кора много голѣма тогава за вътрѣшнатѣ уменьшенѣ масѣ, безъ подпорокѣ, пуква, раздира сѣ и пада въ безднитѣ. Вътрѣшнитѣ матеріи бликватъ изъ тия широки рѣзки, и материнцитѣ сѣ простиратъ повече и повече подъ този порой на материнитѣ и сѣ извышаватъ надъ водитѣ при съзерцаемитѣ свѣтлинѣ на този хаосъ.

Растенія сѣ появяватъ по краищата на скалитѣ, едритѣ пълзящи животни сѣ разпространяватъ въ водитѣ и по каманациитѣ. Колко хиляди години е траяло това сѣстояніе, не сѣ знае; нѣ чрѣзъ рѣзкитѣ на коритѣ, горящитѣ воды вличатъ вещество по матерника и поглъщатъ силно растително царство което сѣ зарава и съставя сегашнитѣ рудници отъ каменны въглища. Подирѣ това сѣ появяватъ дървета и птици. Свѣтлината най-послѣ сѣ появява чрѣзъ тѣзи разрѣденѣ, прохладенѣ и утънченѣ атмосферѣ. Повърхността като задебелява става и по хладна и мѣкопытаемытѣ животни съ тѣхнатѣ по деликатнатѣ организациѣ могатъ да живѣятъ по неѣ.

Земята бѣше влѣзла въ послѣдний си періодъ когато най съвършеонното отъ животныѣ, челоуѣкътъ ся появява по равниныѣ на Азіѣ. Въ Европѣ то бѣше още непознато. Ужасни потопа наводняватъ тѣзи часть на свѣта. Скандинавскыѣ планины ся издигватъ изподъ морето и водыѣ отъ Норвегіѣ и Данемаркіѣ ся разливатъ по Русіѣ и Германіѣ, а Алпійскыѣ планины избухvatъ отъ другъ страхъ и праватъ друго наводненіе; нѣ и двата тіа потопа сж были частны и природата за дълго е поправила дълото си. Приживущиѣ растенія и животны възобновили видоветъ си. Нѣ една непозната причина, престанваніето на теченія на топлѣ воды отъ югъ на свѣръхъ, мыслятъ нѣкои, спира за всегда направеныѣ прогресы. Западъ истинва внезапно и ледове и снѣгове наводняватъ всичко, и нищо което има животь не утрайва; Европа е безкраенъ ледникъ.

Колко вѣкове е трѣбало на слънцето и на централнѣ земнѣ топлинѣ за да стопятъ ледоветъ и да ги ограничатъ само по върховетъ на планиныѣ, това го никой не знае. Азія была по счастлива. Тя е избѣгнала леденый періодъ, и челоуѣкътъ ся скиташе тамъ по равниныѣ. Нѣ и тя обаче има своя азіатскый потопъ. Отъ Кавказъ до Срѣдиземното море избухва планината Араратъ. Мойсей казва че това станѣло въ 1800 г. пр. Р. Хр. Както и да е, върховетъ на Азіѣ бѣхъ вече на 12,000 аршина високо отъ морето. Челоуѣцитъ ся теглихъ прочее по тіа върхове съ животныѣ и като ся теглихъ водыѣ, тѣ пакъ слѣзохъ по равниныѣ. Възможно е пакъ да ся случатъ такыва избухнуванія; това дѣло ся продължава на 40 километры отъ насъ подъ корѣтъ която обвива вѣтрѣшнѣтъ фурѣ. Волканитъ които ся нахаждаатъ въ извѣрганіе въ Америкѣ, по брѣговетъ нв Африкѣ, въ Италиѣ и пр. свидѣлствуватъ ясно постоянното и громадно раждане на глобуса.

Въ дългото съставленіе на земнѣтъ корѣ сж станѣли утайчивы съставленія или просто утайкы. Геолозитъ исчисляватъ дванайсетъ такыва утайкы. Всяка една отъ тѣхъ е съставена между двѣ епохы или революціи на земното кѣжбо.

КАКЪ ДА СА ЗАПАЗВА ДОБЪТЪКА ПРЪЗЪ СУХЫТЪ ГОДИНЫ.

Сухытѣ години не сѣ лоши само за земледѣліето: тый докарватъ еще по голѣмо и по дълговѣчно зло на добытъка. Повредытѣ конто докарва сушата непосредственно на земледѣліето сѣ малкы и сѣ поправятъ въ слѣдующитѣ една двѣ години; нѣ повредытѣ върху добытъка сѣ устѣшатъ много години подыръ сушата. За да сѣ натѣкми числото на пострадалий, умрѣлий и искланый отъ сушата и зарадъ сушата добытъкъ, не е доста плодородіето на слѣдующата и втората година. Тука сѣ нужды много добры години наредѣ.

Нашитѣ мѣста иматъ това голѣмо добро, че никога не подпадатъ изцѣло на злочестинитѣ на сушата. Едно мѣсто ако страда отъ суша, другытѣ области биватъ свободны отъ злото. Това дохожда отъ естественнытѣ свойства на нашето отечество и отъ физическото раздѣленіе на неговитѣ части. Нѣ колтото мѣстны и ограничены да бѣждѣ злинытѣ на сушата, тый сѣ и пагубны и честы за нашитѣ мѣста и за нашето слабо ступанство. Ный често виждаме и чуваме, че въ годинитѣ на сушѣтъ различнытѣ части на нашето отечество сѣ принуждаватъ да истребятъ по голѣмата часть отъ добытъка си, за да нѣжатъ злочестината да го видятъ умрѣлъ отъ гладъ, и че така самы себе си лишаватъ отъ единъ елементъ, който е твърдѣ нуженъ за номинѣка имъ и за успѣха на самото земледѣліе. Таквози състояніе на работытѣ е лошо, защото осжжда нашето земледѣліе и скотовѣдство не само на неусъвършенствованіе, нѣ и на смаляваніе. За да може колко-годѣ да са боримъ съ вредоветѣ на сушата и да ги надвиваме, пый трѣба да бѣдемъ приготвены до нѣкъдѣ за това, трѣба да знайме съ що и какъ са побѣждава злото. Съ цѣль да покажемъ на нашитѣ българе, какъ трѣба да посрѣщатъ сушата безъ страхъ и какъ да ся запазватъ отъ нейнытѣ вредны сѣтнны, вый ще пока-

жемъ съ пѣколко думы, какъ са пєсрѣща сушата по Е-вропа.

Годишната 1870 бѣше за Франція голѣмо испытаніе. Разрушителната суша прѣзъ Априлія, Маія и Іунія сма-ли жатсата и коситбата твърдѣ много. Полетата едвамъ дадохъ единъ третинъ отъ онова, що даватъ въ обыкно-венна година. Сѣното и плѣвата като бѣхъ малко, земе-дѣлцытъ и скотоводытъ сѣ видѣхъ принудены да прода-дѣтъ на касабытъ голѣмо множество добытъкъ съ никаква цѣна, само и само да не го изморятъ сѣвсѣмъ безъ пол-за. Отъ това издѣзъхъ голѣмы загубы и за тая година и за слѣдующитъ: добытъка ся намали твърдѣ много, а чрѣзъ него ся осѣди на намаленіе и жатвата, която не може да направи ни една крачка безъ помощытъ на добытъка, ка-кто и отъ кѣмъ обработваніето, тѣй и отъ кѣмъ паторя-ваніето.

За избѣгванія на тѣзи злочестины французскытъ жур-налы не прѣстанахъ да даватъ различни сѣвѣты и да по-казувать способытъ, по които злото бы могло ако не да ся избѣгне, поне да ся ограничи. Отъ тѣзи сѣвѣты най прак-тичны и най дѣйствителны ни са показажъ сѣвѣтытъ на пѣкои агрономы; тѣзи сѣвѣты са пріежъ отъ много му-шіеры и ся приложихъ на дѣло съ пѣльнъ сполукъ.

Прѣзъ мѣсецъ Іунія, когато сичкытъ селяны бързахъ да продадѣтъ пусталый си добытъкъ за нищо, много ско-товѣды са рѣшихъ да си задържатъ добытъка неприко-сновенъ и да го хранятъ и изгледѣтъ. Тѣй покосихъ ржжытъ си еще зелена и приготвихъ отъ нея добро сѣ-но, откакъ го поизсушихъ малко. Това сѣно бѣ и по из-зобилно и по пытательно отъ сѣното на ливадытъ.

Подырь това, пѣкои отъ тѣхъ тозъ часъ разоряхъ земитъ си и като ги паторихъ съ овзи торѣ, колкото и-махъ събранъ, насадихъ ги съ кукуруза за сѣно, сир. насадихъ ги гѣсто и прѣстнато, почти два пѣти по гѣсто отъ колкото саятъ кукурузата за зърна.

Кукурузеното сѣно е много добра храна за добы-тъка; хората идатъ голѣма грѣшка дѣто не го употребя-вать сѣкога въ гледаніето на добытъка.

Побутнаты отъ пуждата, горѣказанытъ искусны зе-мледѣлцы разбрали добрѣ тая истина и знали да ся вѣс-

ползувать отъ нея. Тѣй покосили кукурузата въ това време, когато мамулитъ ѝ почеватъ да са образувать и са надуватъ листыѣ на обвивката си. Тѣй струпали това сѣно на купны, като оставили въ срѣдата праздно, за да може да са испарява сока на кукурузата и да ся онече сѣното чрѣзъ въскисваніе. Това въскисваніе дохожда отъ захара, който са намира въ сока; въ нѣколко дни то обръща кукурузата на таквази изобилна полусуха храна, която е три пѣти по питателна отъ сѣното на най добрыѣ ливады. Благодареніе на тая храна яхърыѣ и овчарницыѣ можили да прѣкаратъ твърдѣ добръ годината и да дочакатъ слѣдующата пролѣтъ.

За да са запазва покосената кукуруза зелена, Германскыѣ замледѣлцы ѣхъ струпватъ въ траница и ѣхъ засипватъ и затыкуватъ отгорѣ добръ, каквото да не прониква въ неѣхъ дѣжда. Траницата са ископаватъ на здраво мѣсто и кукурузата са нарежда надлъжъ тѣй гѣсто, каквото да не остава мѣсто за много въздухъ. Кучицината са издига падѣ земята до единъ-два аршина и отгорѣ са покрива пакъ съ прѣстъ и са затыкува.

Нека знаѣме прочее, че кукурузата е най скѣпоцѣнното растеніе за нашето земледѣліе и скосоводство и нека незабратѣме да го разработимъ и употребяваме сѣкога, въ най много въ годиныѣ на сушата, когато нашиѣ добытъкъ бѣдствова да умре отъ гладъ вслѣдствие на недостатъкъ на трѣва и сѣно. Никое растеніе не е помалко възискателно отъ кѣмъ земята; никое не дава толкози храна и отъ таквози добро качество на едрыѣ и дребныѣ добытъкъ.

Разработваніето на кукурузата като сѣно заслужва нашето вниманіе и по това, че въ много части на отечеството ни поляныѣ станѣхъ недостатѣчны да нахранатъ добытъка, който е потребенъ за поминѣка и за работата ни. Съ умноженіето на добытъка чрѣзъ добро гледаніе и храненіе ще са увеличи не само благосѣстояніето ни, въ ще са улучи и здравіето ни. Мѣсто то ще стане по много, на сѣкадѣ ще поченѣтъ да го ядѣтъ постоянно и нашиѣ българе ще станѣтъ по здравы и тѣломъ и духомъ.

НЪЩО ЗА МОРЕТО.

Съ дума море разумѣваме въобще сичката солена вода — туй великанско театро на природата, — което покрыва повече отъ двѣ третины на земната повърхнина, или съ други думы което обнема токо рѣчи шесть и половина милиона четвъртити мили. Нѣкои дѣлове отъ тая вода иматъ и свои особиты названія, като: Атлантическо море, Индійско море, Сръдиземно море, Лѣдовито и прч. Безжърната тая голѣмина на морето е потрѣбна, за да съхранява источницитѣ и рѣкитѣ и още да оплодотворява земята: Защото паритѣ, които морето издава, непрѣстанно напълняватъ атмосферата и като ся стѣсятъ тѣзи пары промѣняватъ ся на облацы, разтираватъ ся надъ сичката земя и въ видѣ на дѣждъ падатъ на земята. Освѣщъ това, морето привлича различнитѣ части отъ въздухътъ, или отъ атмосфератъ, които сж вредителны за здравіето ны. Учены хора испитали и доказали че морето въ старо врѣме вземало по голѣмъ дѣлъ отъ земната повърхностъ. Земята, която затваря въ себе си сичкото море забѣлжва ся или споредъ брѣговетѣ или споредъ морското дѣно. Това подморско дѣно е тжй сжще грапаво и планинесто, както е и повърхнината (лицето) на наниата суха земя. Неговата земя е нѣйдѣ пѣсачлива, нѣйдѣ глинеста, нѣйдѣ камениста и варовита. Тукъ гледа мореходецътъ настели (рѣдѣ) отъ миды, тамъ пакъ кораловы или мержанены горы. Изобщо колкото ся отнася до органическыя животъ (на былкитѣ и животнитѣ) въ морскытѣ дълбочины можемъ каза че въ тѣхъ ся намира въ много различенъ видѣ. Като захванемъ, то есть отъ *китътъ*, отъ тая прѣголѣма рыба и отъ други нѣкои морскы *великаны* развива ся богатъ подморскы животъ и по постепенна голѣмина намираме въ морето и най малкытѣ животинкы, които сѣставятъ най долній рѣдъ въ животното царство и, защото приличатъ и на животны и на былкы (растенія) естествоиспытателитѣ ги наричатъ *жизнотпорастенія*. Насѣкадъ е припознать този законъ че въ най голѣмытъ дълбочины на морето *живяатъ* най малкытъ растенія и животинкы; а колкото по на выссоко отъ мор-

ското дѣно ся намира нѣкое растеніе или животно, толко-ва по голѣмо бѣва.

Въ подморскыѣ дълбочины са намиратъ и много трапища, пропасти, пещери даже и сладки извори. Вѣистина тамъ ся намиратъ мѣста, на които дълбочината обнема толкова, колкото высочината на най голѣмыѣ горы въ нашата суха земя. Островитѣ и скалитѣ които видимъ надъ морската равнина сѣ най высокы върхове отъ морскы горы, и многоостровіето (Архипелага) сѣ върхове на цѣлы подморскы голѣмы горы.

Нека ся не чудимъ, когато казватъ мореплавачитѣ че не е възможно да ся постигне дѣното на нѣкое море, или че нѣмаме толкова дългы вѣжы, които да стигнатъ чакъ до най высокыѣ върхове. Нѣ че дълбочината на морето на нѣкои мѣста е безмѣрна, знайно е вече отъ опытъ. Капитанъ Форстеръ изнамѣрилъ задъ екваторътъ подъ 1500 стѣпки и капитанъ Финсъ въ Атлантическото море подъ 4680 стѣпки още никакво дѣно.*) Най высокыйтъ нѣкъ до днешно врѣме познатъ брѣгъ ще е въ западната страна на островъ Кылда въ Шотландія; той стърчи 600 стѣпки надъ морето, което така сжщо има тамъ безмѣрна дълбочина. Брѣговетѣ въ Норвегія за голѣмата морска дълбочина сѣ сжщо стрѣвны а нѣкъ въ Холандія брѣговетѣ сѣ равны и много низкы.

Топлината на морската вода е нѣкакъ си скатена съ състояніето на въздухътъ, само че така лесно и така често са неизмѣнява, както въ въздухътъ. Слѣдователно както топлината на въздухътъ отъ полюситѣ къмъто екваторътъ расте, тѣй сжщо е и въ водата, макаръ и пѣйда да са опрѣдѣля топлината на морската вода, спорѣдъ дълбочината. Колкого по дълбоко толкова е и по студено, и както ны убѣряватъ мнозина потѣвачи, студенната въ водата подъ 100 стѣпки е таквази, щото челѣкъ не може ѣа утърпѣ.

Отъ близо морето ся види да нѣма никаква боя, ала отъ далечъ то има възсиня или блѣднозелена боя. Форстеръ

*) Най дълбокото мѣсто въ морето са брой нитъ въ Атлантическото море, между Африка и Южна Америка; т. е. по дълбоко отъ 28,000 стѣпки, или отъ высочината на най голѣмыѣ горы.

и други пъком мислятъ че тая боя ся образува отъ слънчевытъ отблъсвания което тогази повече е правдоподобно, когато размыслимъ че въ облачно врѣме морето има сиво-лава боя.

Въ пъкои страны морето има друга боя, което става отъ различноцвѣтната прѣсть или отъ размѣсяніето на другородны части. Най дълбокытъ мѣста въ морето бывать тъмносини. Близо до сѣверный полюсъ морската равнина види са по чърна, въ топлытъ пѣкъ поясы на нашата земя кестенева. Надобыкновенна чървена боя иматъ Арабското море и Калифориский заливъ, и за това сѣ ги нарекли чървени морета. Така и пъколко пѣти хората забълѣжили че при близкото вливаніе на рѣката Де-ла-Плата наименована въ Южна Америка морето са види пъкогажъ чървено, което казвать прѣимало тая чървенина отъ пъкои си настькомы (буболечки). Въ тѣзи страны дѣто пъкоя рѣка ся влива въ морето, на влѣче много глинѣста прѣсть прави го да има широко жълтиникава боя.

Морската вода не само че е солена, нъ и мазна, стипчава, а съ туй толкова противна щото до сушь не може са ни или пакъ като пиѣмъ завчасъ ни докарва давяніе. Тя е нездрава, защото непрѣстанно гнѣять въ нея много животны и растенія. Даже не я бива за пране, и гемиджигъ си перають въ нея само най дебелытъ платна и прости дрѣхы. Различнытъ частицы що са нимирають въ тая вода могатъ са отлажча отъ нея за да са отдѣля соль, което въ топлытъ крайморія често извършавать. Тая соль много са употребява. Съкыму е позната поне морската соль; езерната соль (іолъ тузу). Были и тѣй очистена вода отъ нужда са пѣйва, заради което очистеніе единъ Англичанинъ Ирвингъ на име, е измыслилъ особенино оръдіе (инструментъ). Соленината на морската вода е не еднаква не само въ различни страны ами и въ едно и сѣщето мѣсто. Изъ една ока морска вода изважда са отъ 10 до 45 драма соль. Въ дълбокытъ мѣста водата не е толкова стипчава както на повърхнината. Сольта никакъ не прѣчка на водата да са вмирисва, нъ наопаки опытуванія доказали че по лесно са вмирисва когато са остави на пр. въ корабътъ да са устои. Тѣй мирини много гнусно и става причина да са появлявать разны прѣмѣждны болести. Въ морската вода изгнивають и сѣкаквы дър-

вета повече отъ въ чиста вода. — Тежнината на морската вода тъй също е различна и зависи отъ множеството на солта която държи въ себе. Въ дълбочинитѣ водата е по солена а за туй е и по тежка отъ въ повърхността. Нѣкой си увѣряватъ че морската вода е 4—5 пкти по тежка отъ чистата, сладката вода. Отъ това си разясняваме защо кораби отъ еднаква голѣмина носятъ много по голѣмъ товаръ въ морята отъ колкото въ рѣкитѣ.

Колкото са отнoся до высочината на морското равнище, ако и да са види, че по причина що тече водата на вслѣдъ трѣбвало да е еднаква, нѣ пакъ намираме нѣкаква разлика, която произлѣзва отъ многообразното движеніе (мърданіе) на морската вода. Нѣ най добръ тая нееднаква высочина на морска вода заблѣжваме въ нѣкои земи обыкновены съ заливы. Тѣй Сѣверното море е по ниско отъ Балтійското, Зѣйдерскій заливъ и Червеното море сѣ по-высоко отъ Срѣдиземното море и пр. Това става отъ прѣразличната сила на рѣкитѣ, които са вливатъ въ тѣзи морета. Равновѣсіето (денкътъ тур.) на морското равнище са развали още повече чрѣзъ движеніето, (както по гораѣ ка захме); на това движеніе морето са подчинява отъ нѣколко причини. Тѣй са стича морето отъ полюситѣ къмъ екваторътъ, къмъ което е приспособено подобно движеніе и въ атмосферата. Най добръ примѣръ за доказателство на това видне отъ безпрѣстанното влаченіе, или притегляваніе на лѣдовиты скалы отъ полюситѣ къмъ екваторътъ. Осѣтъ това морето са движи и посрѣдствомъ вѣяніето на вѣтроветѣ и обыкаліето на земата около остьта си, или около себе, и още посрѣдствомъ привлекателната сила на слънцето и на мѣсецътъ.

Изъ тритѣ тѣзи причини произлазя и тревидното движеніе на морската вода: възненіе, теченіе и духаніе, т. е. приливъ и отливъ.

Вълнитѣ т. е. дългитѣ се раждатъ отъ вѣтроветѣ. Атмосферата, или въздухътъ като изгуби равновѣсіето си, движи са въ видъ на вълны, удара на морската повърхность и развали така равновѣсіето. Защото онаи частица отъ вода, на която духне вѣтрътъ, стане и като са подигне надъ близѣдната си частица я натисне, тукъ водата пакъ са подигне и по причина на естествената си тежнина си а

да, най близната частичка съ своето падане на дълбоко натисне и тъй пакъ за подигане принуждава. Следователно вълнообразното движение на водата е само едно подиганіе и падане на двѣ водни могилки, нъ при които водата не тече. Колкото е по малка тинината въ въздуха, толкова е по силно и движението на водата. Тѣзи водни могилки колкото порастватъ толкова по вече налѣгатъ и осилватъ вълнитѣ; ала пъкогажъ безжърнитѣ сили вътрѣе съ своето духаніе толкова смачкватъ вълнитѣ щото достигатъ най голѣмата височина, когато бурата са тутакси уталожки. Това състояние на морето е много по странно и по прѣмѣждно отъ самата бура. — Течението е или частно или всеобщо.

Всеобщо теченіе са нарича безпрѣстанното движение на сичкото съ земя обиколено »водство« на океантъ отъ истокъ жъкъ западъ. На много мѣста дѣто това теченіе намира спънки обрща са на друга страна. На пр. тѣй тече на Перуанскитѣ брѣгове въ Америка отъ югъ къмъ сѣверъ, у поса Добра-Надѣжда въ югъ на Африка отъ западъ къмъ истокъ, т. е. тъкмо на противната страна. Главната причина на това всеобщо теченіе на океантъ, което тласка отъ истокъ къмъ западъ, е въртеніето на земята около себе си, или около остьта си. Въ нѣкои страны водата са тласка къмъ нѣкадѣ и безъ вѣтрове, то пакъ са нарича частно теченіе. Такыва теченія са образуватъ обичайно отъ не еднаквата височина на повърхнината на нѣкои морета, защото водата, която стои по високо тамъ са стича, кждѣто до тогава ѝ стои по низко. Въ нѣкои страны на морето има такыва теченія, които часъ по часъ са вращатъ, и или къмъ истокъ или къмъ западъ въ едно опрѣдѣлено врѣме са потеглеватъ. На движението на морето трѣба да прѣчитамъ и вироветѣ, които са образуватъ когато водата са тласка отъ двѣ страны противъ себе. Най заблѣжителенъ отъ сичкитѣ вирове е тѣй нарѣченъ Маалстромъ на Нардескитѣ брѣгове. Сцилла и Харибда (виръ и скала близо при островъ Сицилія въ Италія) едно врѣме на старитѣ Римляне тѣ бѣхъ много страшны, нъ нийтъ отъ способността на мореплавателитѣ сѣ заблѣжителны. — И рѣкитѣ що са вливатъ въ морето докарватъ безпокойство на водата, което още отъ далечъ може са позна. Духаніе е правилното прѣдовното проявяваніе на морското движение, което дѣйстви-

ва при мѣсечната и слънечната привлѣкательность, и която съвѣкъ день два пѣти са повтаря. Морето токо рѣчи шесть часа са издвига и, га достигне най горния стѣпенъ постои малко врѣме, дѣто са назовава високо или пълно море, а самото движеніе преливъ са именува. Послѣ май подыръ шесть часа спада, и като спадне най дълбоко и нѣколко врѣме постои парича са низко море, а самото падане са выка отливъ.

ТАБОРЪ, 1872

(Прив.) Кр. Ис. Петовъ.

ИЗНАМИРАНЕТО НА СТЪКЛОТО

— 0 —

Финикійанитѣ едно врѣме прѣплавали къмъ сѣверното крайбрѣжіе на Палестина, тамъ дѣто ся влива рѣкычката Велусъ въ морето. Дълга пѣсачлива равнина ся распро-стирала прѣдъ тѣхъ, и нигдѣ не намирали камъня, на които да могатъ тури котлитѣ си за вмѣсто на пиростія.

И тѣй отишли за селитраны камъня, кито имали на корабитѣ си; положили на тѣхъ тиганитѣ си и котлитѣ си и за малко врѣме са весело прѣстигълъ огънитѣ.

Нъ — виждъ! селитрата (т. е. поверджелето) са растопила отъ огъня и размѣсела съ пепеля и съ крѣмани-стыя лѣскавъ пѣсакъ; а когато изетинала тая смѣсь, видѣли че е прѣзвидна (прозрачна) и по тоя случай е изна-мѣрено стаклото отъ тѣхъ, както ны учи старата исторія.

— 0 —

Нѣколко поговорки за лѣжата, истината, надѣждата, ученіето и умняніето. (Изъ «мѣдролѣвіята на славянскыя народъ» отъ Fr. L. Celakovsky).

Лѣжата има плітко дѣно. Ч. С.

Въ лѣжата постоянство нѣма Р.

Лѣжата (лѣжецътъ) има късы крака, на далечъ не отива Ч. С.

Лѣжата ако и да ѣде сутрина, варѣдко обѣдва, май никога не вечеря.

Който вчера лѣгалъ, нему и утрѣ не вѣрвать. Р.

Лъжецѣтъ само на себе си врѣди когато и да е. С.
Който са омыва съ калъ замазва са (оплесква са). Ч.
Отъ лъжа човѣкъ не умира, само послѣ вече вѣра
нѣма. Мр.

Съ лъжата ако и да прѣминешь свѣтътъ, нѣ на задъ
не ще са завършишь.

Лъжецѣтъ трѣба да лъже наустъ Ч. (Lat. Mendacem oportet esse memorem.

На младыѣ лъжата е врѣдна а на старыѣ непотрѣбна. Р.

Младъ лъжецъ, старъ злодѣецъ. Ч.

Който лъже той краде, Ч. — Kto smie retgac, smie i ukras, П. 1)

Имало единжъ трима братя: единътъ лъгалъ, другия
кралъ а третия виселъ. Ч.

Неправдата съ свѣтътъ захванала съ свѣтътъ и ще
са свърши. Р.

Хората излъгали, пакъ нѣй неправдата смы казали. Р.

Сиромашъ човѣкъ, готова лъжа. С. Убогъ мужъ, готова лъжа. (Чѣсто нѣ не сѣкогы).

Кокалы нѣма языка, може излъга и владыка Гал.

Ако лъжешъ, лъжи тѣй, щото и ты да мыслишь, че
истинната казвашъ. С.

И хубавъ да лъжешъ е грѣхота. Ч. I pekve lhaji zest hrich.

Истинната е божіе дѣте. Ч.

Сичко ще замине, само истинната ще остане. Р.

Истинната не потѣва въ водата, нито пакъ изгаря въ
огъньтъ Мр.

Коего е право, то е здраво. С.

Истинната е небесна роса: комуто я давашъ, гледай
да бѣде и сѣдната гыздава. Кр.

Истинната сѣкой хвали, нѣ не и сѣкой я брани. Р.

Не е се истина сичко що са гыздаво говори. Ч.

Не е лесно да говори човѣкъ истинната на господаритѣ. П.

Хората обычатъ да са гнѣвятъ заради истинната. Ч.

Криво да стоимъ, право да говоримъ. Бълг.

Не е нужда да красимъ истинната. Р.

(1) Чудека Kes walletab, se warrastab.

Парытъ могатъ много, а истината царува. Р.

Щото е истина не е грѣхъ. Бѣлог.

Истината има пріатели, ако и не сѣкогы на улицата. Ч.

Хлѣбъ-соль ѣжъ, а истината рѣжъ. Мр.

Добро его дѣло, да говоримъ истината смѣло, Р.

Най вече пѣднытъ казватъ истината — Най вече лудыя и дѣцата говорятъ истината. (Ако искашь тайность или истина да научишь, лудыя, дѣтето, пѣянецътъ за това могатъ ти приказа.) Ч. П. С. Х. Кр.

Старытъ най-вѣрно мѣдростъта казватъ, а дѣцата най-вѣрно — истината. Ч.

Трудно е да говоришь истината и да не докачишь никого. П.

Кажи истината, и гледай да побѣднesh. С.

Истината сѣкогы не успѣва *hodie* (не струва пары) Ч.

Надѣждата има дълбоко дѣно. Ч.

Щастіето скоро оставя а добрата надѣжда никогы. Р.

Човѣкъ което иска, (това и вѣрва) и на това са надѣе. Ч.

Въ чужда надѣжда грахъ не вари (когато нѣмашъ удома си сланина) Ч.

Надѣждата е добра сутрѣшна закуска (*snidani*) нъ е зла вечеря. Ч.

Чигаво бѣгаво ; който го има негово. Бѣлг.

Ще дойдѣтъ, ще дойдѣтъ по-добры вѣремена — ама кой ще дочака ! Ч.

День по день, ще дойде и Гергіовъ-день ; само че много недѣли има до тогава, говорила една баба. С.

Дордѣ слънцето изгрѣе, росата ни испива очитѣ. Мр.

Самъ работи, пріатели печакай. П.

Сполѣгай са на себе си и на коньтъ си. С.

Босъ ходи тоя, комуто цѣлото сѣло царвулы купува Ч.

Болныя човѣкъ очаква оздравянето си чакъ до смъртъ. Р.

Надѣй са смѣло, докле душата е въ тѣло. П.

Доклѣ човѣкъ са прозѣва, нека са на сичко надѣва. Ч. П.

Poki jedno erlowiek riewa, wszystkiego sie niech spodziewa

Не изгубвай надѣждата, когато са злѣ върши. Ч.

Ученіето е свѣтлина а неученіето тъмнина. Р.

Ученіето хлѣбъ не тѣде, нито подъ него краката падагъ. Ч.

Незнаяніето чини не милость. — Незнаяніето е не благодаренъ гостъ. Ч.

Направи ма всезнающъ, азъ щѣ та направа болѣринъ. П.

По-добръ е нѣщо да знае човѣкъ а не много да има. Ч. (С. Болѣ е умѣти, него имати).

Неучена глава са непоти. Р.

Дай боже сичко да знаа, а не сичко да испытвамъ. Р.

Добръ на тоя ковачъ, който и на двѣтъ рѣцѣ кове Гал.

Искусный плавачъ не потѣва. Р.

По-добръ неукъ, а не недоукъ. Р.

Кой щото не е видѣлъ, неможе го добръ изобрази; щото не опиталъ, не умѣе да говори за него. Ч.

Толкова знаймы, колкото въ памятьта си имамы. С.

Корѣнѣтъ на ученіето е горчивъ, нѣ плодѣтъ му е сладкъ. Р.

Трепането дава разумъ, а опитваніето умѣяніе. Ч.

Безъ мѣка нѣма наука. Доклѣ са не намѣчи, нѣма и да са научи. С.

Ученикъ — мѣченикъ. Ч. — Щото мѣчи, то учи. С.

Разумѣтъ чрѣзъ упражненіе са бруси (испича). Ч.

Който ище нѣщо да знае и да умѣе, трѣба за това прилѣжно да пыта.

Който иска много да знае, трѣба малко да спи. Р.

Никой ученъ не е падналъ отъ небето. — Никой са не родилъ философъ.

Добрый попъ доклѣ умрѣ се са учи. С.

И старыя тѣкачъ замотава нѣкога прѣждата. Ч.

И старытъ хора са чудять (не знаятъ много нѣщо) Ч.

Между слѣпытъ едноокыя царува. Ч. П.

На безрыбнытъ страны и ракътъ става рыба. Р.

И Куба нѣкога добръ говори. Ч.

Нѣкогашъ и слѣпыя намира подкова (петало) — понѣ когато я докачи съ кракътъ си. Ч.

Добро е това сыряне; нѣ азякъ че обвито въ кучешка кожа. С.

Чтеніето е пѣтъ къмъ умѣяніето.

Който ученикъ са учи безъ книги, малко са науча. Ч.

Безъ аляетъ пѣма запаятъ. С.

Имало единъ попъ, който ималъ много книги, нъ незнаялъ нищо изъ тѣхъ.

Bыл jeden mních, měl mnoho knih e nevedel nic z nich. Ч.

Съкы попъ е най-вѣщъ въ своята книга. С.

Маисторія козы пасе : петь закарва, три докарва. Бъл.

Неучи рыба да плава. Ч. Неучи шука да плава ; шуката знае съка наука. Р.

На трѣба да учи нѣкой стария заякъ да ходи въ зелето.

Яйцето е веке по-мѣдро отъ пилето. — Пилето веке ище да бжде по-мѣдро отъ кокошката. — Пилето учи кокошката. Ч.

Кой което добръ умѣе, въ него обыча да са бави. П.

Плавачътъ на сушата и ѣздецътъ безъ конь не можешъ позна. П.

Колкото нѣкой е по-ученъ, толкова е по-надуть. П. (Знаянето възгордѣва 1. Кор. 8, 1.)

Запаятѣя работата показва какъвъ е. С.

По-скѣпо отъ чистото злато е това, което е излѣзло изъ ржката на вѣщъ масторъ.

Инакъ са плава въ морето и инакъ въ рѣка. С.

Дозволявалъ си да приведеж изъ скъцото списание до нейдѣ и характерътъ на Гърка, Циганина и чифутина. Разумѣва са посредствомъ устата на Славянскыя народъ.

Гъркътъ казва истината само единъ пѣтъ въ година-та. Р. Грекъ скажетъ правду еднажды въ годъ.

Циганина излѣгва Чифутинътъ. Чифутина Гъркътъ, а Гърка дяволътъ. Р.

Ракъ не е рыба, и Гъркъ не е човѣкъ. Р. Ракъ не рыба а Грекъ не човѣкъ.

Омаялъ си го като нѣкого си гърка. Р.

Черенъ като *Циганинъ*. — Циганува по свѣтътъ. Ч. и П. Ако и да сме чърны не сме цигани. С.

Циганско плѣме (ощиръ). П. За нищо го небыва.

Иде му отъ ржкы като на циганинъ орането. П.

У циганина има три души : една съ мене, друга съ тебе а третя съ него. Мр.

Циганина има двѣ кожи : ако плаща съ едната, остава му съкогы още една. Мр.

Чифутина (Еврейна) на сабя са не училъ, нъ съ нея са родилъ. Ч.

Чифутина лъжи и кога са моли. Мр.

Кога куче спи, циф. ся кълне, жена плаче, не вѣрвай. П.

Покръстенъ чиф., отгледанъ вълкъ, калугеръ изъ манастиръ испъденъ, е се едно. Ч.

Мухата, кучето и чиф. и 10 пѣти да отмахнешъ пакъ дохожда. Ч.

Чифутина ако и отъ небето да е не го вѣрвай. Гел.

Ще го опази както чифутина вѣрата. Ч.

ПАПУАНЦИТЪ ВЪ АВСТРАЛІЯ

(Вижедъ брой 14-й юд. II).

СЕМЕЙНЫЙ БЫТЪ. Фамиліаренъ животъ по нашето понятие нѣма, защото жената рѣшително не са ползува съ никакво уваженіе, а са счита като стока, принадлежаща безъ условія на можа. Многоженството нѣма граница, Всякий Австралиецъ — Папуанецъ — отъ сичко най много са грижи да си намѣри жени, може до 100 и до 1000, колкото повече има толкосъ е по богатъ, защото тѣ сѣ слуги въ хижитѣ и на мѣсто скотове. При туй, да зѣмешъ кой жената на съсъда си не са счита за прѣстъпленіе, което ги още подбужда въ многоженството. Обряди при свадбата нѣма никаквы, момака са зговори съ бащата на момата или съ най първия ѣ роднина, които сматратъ дѣвойката като нѣкой тѣжакъ товаръ на гърбѣ имъ, и глѣдятъ кой часъ да ѣ продаждъ. Още при самото раждане нѣкои си ги продаждъ — *мѣнявжтѣ* — която до 10—12 год. порасва въ бащинѣтъ хижѣ, а подирѣ отива въ къщитѣ на жениха. Но по този начинъ да са зѣмжъ жени понеже е твърдѣ бавенъ, то Папуанеца често прибѣгва до по лѣснѣя: убѣдява жената на комшіята си и тя го намѣрва за вынжгы. Мажката власть надъ жената е неограничена, може да ѣ продаде, промѣни а даже убіе. — Женитѣ, каквито си сѣ природно, безъ да глѣдѣтъ на жес-

токото отнасяніе на мъжетъ си, пакъ са страшно (повече) привързаны отъ искренна любовь къмъ тѣхъ. Много пжти, приказва *Менди*, който былъ очевидецъ, че една съ другъ сж си изпозидирали очитѣ, за да запазѣтъ мъжетъ си че сж добри. — Любовьта къмъ дѣцата имъ е такожде силна. — Викатъ и степеніята на майкѣтъ за изгубенното ѝ дѣте сж чуватъ много пжти на далечъ! по цѣли пощи, които крайно потопяватъ душата на челяка въ скърбъ. Нѣкои майки отъ голяма жалость и любовь посѣтъ умрѣлото си дѣте на грѣбъ, тамъ то изгнива, изсжхва и коститѣ му са распадватъ, а тя за утѣшеніе збира гы, направа отъ тѣхъ скелета на покойнія и най жално го уплаква и дере матерната си утробъ. — Жестокия обичай на дѣтоубійството не противорѣчи на тѣзи любовь, а произхожда отъ необходимото мѣстеніе, въ което майката неможе да носи нѣколко отъ тѣхъ. — Убиватъ повече скоророденныѣ, слабыѣ, болныѣ и момичетата. — Освѣтъ този варварскы обичай, у нѣкои племена вѣтрѣ въ Австраліѣ има и по отвратителенъ, а той е родители-тѣ и роднины-тѣ да изядѣтъ новороданнія убитъ младенецъ! Колкото днесъ за днесъ, благодареніе на Англійско-то правителство, дѣтоубійството значително ся намалява. За сега е допростено да ставатъ свадби съ европейци-тѣ и туземци-тѣ на Австраліѣ, и на всякъ момъ ся опредѣля (по параграфа на политич. туземенъ канонникъ) зестра по 330 ср. р. и 30 дюлями земя; 4 вола и земеделъчески-тѣ орждія. Тѣзи прикія остава за вынжгы пейна, и ѝ служи за обезпеченіе на живота, въ случай че умрѣ мъжъ ѝ или ся смучи пѣкъ нѣкой . . . мързеливъ. —

ПРЕМИНАВАНІЕТО НА ЖИВОТА СИ. Семействении животъ на Австралійци-тѣ ще ни ся види твърдѣ мъченъ и еднообразенъ. Ето какъ ся прѣминува деньтъ. Сутринъ ставатъ два часа подиръ като изгрее слънцето. — На разсѣмване спятъ много дълбоко, и европейци-тѣ като знаѣтъ туй, се на съзуряваніе ги нападатъ. — Подиръ като ся пробудѣтъ и станѣтъ, захващѣтъ ся на работъ, въ вигвама (жилището имъ) оставатъ само дѣцата и старцитѣ, а мъжетъ отиватъ изъ горы-тѣ по ловъ или ловѣтъ рыба, а нѣкъ жены-тѣ ловѣтъ шушуводы изъ воды-тѣ, корены ровѣтъ изъ земѣтъ, ловѣтъ малки жи-

вотинки и паецы, а по нѣкой пѣть и рыба. Като ся на-хранихътъ врыщхътъ ся въ кѣщи, занасихътъ останалата часть отъ сполученія имъ ловъ и го раздѣлхътъ на кѣщнитъ си, подиръ туй мѣжетъ си поправихътъ оржжіето и мрѣжитъ; а свободното си врѣме прѣминувать въ сѣнь, или пѣкъ отивать въ градъ за да ся скитать и зяпать додѣгы пакъ гладътъ надвѣе и нагѣни да търсихътъ хранѣ; — а жената поправа колибката, плете кошници, рогоскы и др. — Когато ся пресѣлхътъ отъ едно мѣсто въ друго за да живѣхътъ, мѣжетъ носихътъ едвѣмъ едно оржжіе, а жены-тъ имъ не само дѣцата, но и домашныгъ мобили — украшенія и хранителны припаси като животны.

СМЪРТЬ и ПОГРЕБЕНІЕ. — Австраліеца до 40-та си година отъ живота прѣминава въ постояннѣхъ gryжжъ за прѣпитаніе, а на сѣтиѣ пада въ тѣшкѣ и унижъ старость, и съ голѣмо равнодушіе чака да му дойде смъртьта. При първыгъ знакове че сѣ е вече приближила, жена му и дѣцата му го окръжявахътъ. Въцарява ся мъртва жаловиѣ тишинѣ нарѣдко нарушаема само отъ хърканіето на умирающія. Щомъ умрѣ, дивія крѣсакъ и пискъ на жена му и дѣцата му исплывхътъ въздуха, и отвратителната сѣѣна на обезобразяваніето почева. Женыгъ (съ родининскы-тъ) полупобеснѣли отъ вѣкъ, распуквахътъ си главы-тъ, раздирхътъ си лица и гърдыгъ, а пакъ мѣжетъ си разбивхътъ носовегъ, и сичкото туй окървавено побѣсняло събраніе прѣстѣва най послѣ да погрѣбе мъртвеца. На сѣщото туй мѣсто дѣто е лежалъ умрѣлый, направяхътъ единъ трапъ, и додѣ трупъгъ му е още топлъ, свивхътъ го въ дрѣхжъгъ му, и като го прегѣжхътъ щото коленѣгъ му да додѣхътъ подъ брѣдѣгъ, турѣхътъ го въ трапа, засипвахътъ го съ прѣстъ, но не съ тѣзи, която ся изровили изъ трапа, а съ другѣ, на гроба му турѣхътъ сичкыгъ оржжіа, и като стѣжнѣхътъ огнь при краката му, обряда на погребеніето ся свѣршва. Колибката на умрѣлый ся принася не-премѣнно на друго мѣсто, а презъ нощьгъ жена му и родниныгъ му си лѣкувахътъ раныгъ, спечелены при погрѣбеніето му, съ варъ, а на другія день съ вѣглѣны додѣ у-здравѣхътъ. — Името на умрѣлый вече никога не ся произнася, тѣзи даже, които сѣ быле едноименцы, тосъ часть си промѣнявахътъ имената. — За умрѣлыя Австралійцыгъ из-

разяватъ съжаленіето си различно: Нѣкои си посипватъ главѣтъ съ прахъ, който запалятъ и изгарѣтъ космы-тъ си, други ги изрязватъ, други оскубватъ, нѣкои пакъ правятъ шепки отъ трѣвъ и ги носѣтъ додѣ изсъхнѣтъ, и послѣ ги турѣтъ на гроба му. — Тѣ погрѣбватъ мъртавцытъ си още и въ пукнатинытъ на дърветата, нѣкои си ги изгарѣтъ пѣкъ тозъ часъ слѣдъ умираието, а други като чакатъ нѣколко мѣсецы, изравѣтъ ги и изгарѣтъ, а черепа на главытъ имъ употребяватъ за чашѣ. —

ОБЩЕСТВЕННЫЙ ЖИВОТЪ. — Общественный животъ на дивытъ Австралійцы е още по слабъ и отъ фамилярна. Сяко плѣме състои отъ нѣколко фамиліи, владѣе известна часть отъ земѣ, счита ихъ за притѣжаніе и ихъ пази отъ нападеніе. Кolkото ся касае до управление, то у тѣхъ нѣма ни началство ни сѣдъ. Ако ли има нѣкой прочутъ помѣжду имъ, то той е спечелилъ туй вліяніе произвольно да ги измѣчва, или чрѣзъ естествениж-тъ си силѣ, или пакъ чрезъ искуството си въ ловъ. — Племената ся различаватъ едно отъ друго по оржіето а найповече по опжстрианіето на лицето си отъ различни перници — татуированіе. — Сношеніята имъ сж твърдѣ рѣдки, за поводъ да са събиржтъ въ дружестве по нѣкой пѣтъ имъ служжтъ, когато правжтъ въ нѣщо *замыж* (траппа) и като отиватъ на ловъ ¹⁾ и расходка.

МЕЖДУОСОБІЯ. — Рѣдкытъ имъ тѣзи съдружаванія и веселбы, често и почти вынагы са разиждѣтъ съ кавгы и бой. За поводъ послужва или отколѣшната карбѣ, или обида за която още не былъ отмѣстилъ нѣкой, или пакъ новородена бѣва. Резултѣтъ са добыва сякога: разбити главы, оскубаны брады и прч. и племената съ клѣтъж са раздружвжтъ какво ще си отмѣстжтъ за оскорбленіето. Убийство рѣдко са случава въ отмѣстител-

¹⁾ Като стигнѣтъ мѣстою за rendez-vous, и като са събиржтъ сичкытъ, постепенно пристѣпжтъ къмъ іезерото и изгонвжтъ животнытъ. Тѣзи сѣтна прѣдставлява доволно занимателна и жива картина отъ страшнытъ резове на отчаянытъ убиваемы животны и голѣмы красацы и выкове на сичкытъ потерѣ. По-дирѣ бѣжтъ, пѣжтъ, спѣжтъ, и не ставжтъ додѣ хубаво не огладнѣжтъ да търсѣжтъ.

нѣтъ збиванія, а са извършвѣтъ съ страшны выкове и крѣсацы а като са умиріѣтъ, налягватъ по земята и ед-
вамъ дишѣтъ. — Но съ туй нѣтъ не ще речемъ че убій-
ството между австралійцытъ е рѣдко и необыкновенно
нѣщо, но напротивъ, то често са завършва съ истребле-
ніето на цѣло плѣме. Освѣтъ горнытъ причини за меж-
дуособіята има и тѣзи: срѣдствата за прѣпитаваніето е
суевѣріето. Съкый смъртенъ случай прѣписватъ на нѣко-
го отъ непріятелитъ си ужъ че той ѣ причината, той у-
молилъ духоветъ да го умиріѣтъ. Женытъ плачѣтъ,
вѣѣтъ около умрѣлія и съ жаловнытъ си примиранія и
разтѣжванія, до таквази степенъ запалвѣтъ мѣжеть и род-
ственницытъ на умрѣлія, щото олавѣтъ оржѣето, съби-
рѣтъ са сичкытъ отъ туй плѣме, направѣтъ съвѣтъ, ра-
зумѣтъ (ужъ) непріятеля, условѣтъ са за нападаніе, и
на утрѣшнія день бытката са захваща между двама три-
мина, а послѣ двѣтъ плѣмена съ най-големо упорство и
ожесточеніе са нападаѣтъ, щото подиръ 3-4 ч. като са
бѣѣтъ, полето са постила отъ убити и ранены жертвы
за удовлетвореніе на заблужденіето имъ. По нѣкога не
достига до толкосъ работата, но са помиравѣтъ кротко.

КОВАРСТВО. — Твърдѣ често Австраліеца си тай-
но съ хитрость отврѣща на предполагаемія чародѣй, койго
ужъ станалъ причина да умрѣ нѣкой, и то вѣтрѣ въ кѣ-
щи, по този подлѣ начинъ: варди чародѣеца да излѣзе на
ловъ, и щомъ замине, той са наплузи въ хижѣтъ. Тука
при огъня дрѣмѣтъ жена му съ дѣцата си, и той ги
безчеловѣчно напада и звѣрскы убива сичкытъ; побѣгва
при своитъ и имъ са гордѣе за подвига си. Озлочестен-
ніа Чародѣй, най-неправедно поразенъ, като види трупѣ-
ветъ на семейството си, разумѣва са и той ще да запо-
дозри нѣкого, пакъ или него самаго, или родителитъ му,
или родиницытъ му, тоже съ измамъ, ще пострадаѣтъ отъ
праведното му отмъщеніе, а отъ туй и сичкытъ живѣѣтъ
постоянно въ страхъ и враждѣ.

ЯЗЫКЪ. — Вѣчнытъ несъгласія, раздори и вой-
ны-кавгы който никоги не липсувѣтъ отъ между австр.
плѣмена, правѣтъ ги да са забравятъ чакъ едно друго,
а отъ тука и чудныйтъ языкъ въ говора имъ, по който
обыкновенно са сѣди за развитіето на народъ. Въ Ав-

стралія сѣко плѣме говори особенъ языкъ. — Дивацитѣ, които живѣятъ на раздалечъ колкото $\frac{1}{2}$ ч. мжно си разумѣватъ, а живущитѣ край брѣговетѣ, едниѣ никакъ не разумяватъ на отсрѣщнитѣ прѣзъ водата и наопаки. — Языка на сѣко плѣме нѣма повече отъ 400 най-много думы, и съ туй са разумява бѣдното имъ понятие и късо знаніе. — Изговаряніето на словетѣ не много грубо съ силны ударенія и неприятно за слуха. — Най-много са чува отъ сичкитѣ звукътъ *p*, който са произнася твърдѣ силно ¹⁾, с туку речи че никакъ са печува, а *f* измѣняватъ въ *n*. — Извънрѣдната недостатъчностъ въ языка са явно вижда въ числителнитѣ имена. Брое-ніето на Австраліеца (Папуанцитѣ са думатъ още Австралійсти негри) стига само до три: единъ—*ки*, два—*кукко* ²⁾.

РЕЛИГИЯ. — Идеата на Австраліеца за Бога, за душиѣтъ, за смъртъ и изобщо най-добрѣ го показва на каква низкъ степенъ въ развитіето си стои. — Австраліеца не който има най-слабото и лъжовно понятие за върховното сѣщество, за туй и много вѣрва въ злитѣ духове, тѣй са страшно плаши отъ тѣѣ, щото въ тъмнинѣ да ходи никакъ са не рѣшава, ако нѣма нѣкоѣж разгоренѣ главнѣ въ раѣѣтъ си или *боринѣ*. — Въ бурно врѣме, той чува гласѣтъ на лешевія духъ, въ сѣкъ пещерѣ или пропасть, въ кладенецъ или друго тайно мѣсто, мысли си той, тамъ живѣе страшното исполинско чудовище — лешія духъ, — по тѣхнія языкъ: **БУКА, РОППА** — и чака минутата, като угасне огня въ вигвамѣ, да ся яви и направи нѣкое зло, споредъ расположеніето си. — Заболи ли кракътъ, рѣката, главата или друга вънкашна часть на тѣлото, австраліеца го счита тука отъ лешія духъ и прибѣгва за исцѣреніе при Черодѣеца.

¹⁾ *Курры, курры* поскоро. *Куррыка-да-и* поскоро тука. *Арра-манѣ* конѣ. *Куррака* слѣнце.

²⁾ Три, четири и др. съставляватъ са отъ *кукко* и *ки*, като са повтарятъ единъ или много пѣти. Слѣдователно по Австралійски деветъ не са каже тѣй; *кукко-кукко-кукко-кукко-ки*. (2, 2, 2, 2 и 1.)

Явява са чародѣещтъ, шуми и стиска болното място като барбори ужъ нѣщо додѣ му поотлѣкне, а за да са избави отъ другъ повѣж болкѣ, треба да не вика като го забули; ако ли не оздравя то му пущѣ кръвь отъ жилѣтъ на рѣкѣтъ. Освѣтъ Чародѣйцитѣ, които предпазѣтъ отъ лошия духъ на болѣститѣ, носѣтъ скрышомъ за предуваряніе мускы — амулети —, въ които вярвѣтъ че има вѣлшебнѣ силѣ. Тѣ сѣ почитатъ за толкова свѣщенны, щото ни една жена не смѣе да поглѣдне на тѣхъ, а ако някакъ и ненадѣйно са збѣрка да мѣтне поглѣдъ, то дѣто е осквернила свѣтинята, тозъ часъ ѣхъ убивѣтъ. — Понятіето за смъртътъ на Австраліеца, и за живота подиръ смъртътъ е още по грубо и смѣшено. Тѣй вярвѣтъ тѣ, че, душата като са раздѣли отъ тѣлото, фѣрка на западъ въ дълбокъ пропасть, и тамъ остава додѣ не умрѣтъ сичкытъ чловѣци, слѣдъ туй душитъ ще псхвъркнѣтъ изъ пропастьтъ и, като са приближѣтъ къмъ гробоветѣ, ще попитѣтъ: »вы ли сте тѣзи тѣла, въ които ный нѣкога живѣхмы?« и тѣлата ще имъ отговорѣтъ: »да, ный смы, и сега още живѣемъ, ный не смы мъртвы.« И подиръ туй душата ще живѣе отдѣлна отъ тѣлото деня по дърветата, а ноця ще слязва по земята да са храни съ паѣнцы, зѣмы, жебы, а растенія никоя не ще хапвѣ, пакъ ще стапнѣтъ вѣчно се на по 8 год. дѣца! Племената пакъ въ Новыя Южны Валисъ вѣрвѣтъ, че душитъ на умрѣлитѣ отлѣтѣвѣтъ не въ пропасть, а въ облацытъ, и тамъ са храниѣтъ съ рыбки; а трети (племена) вярвѣтъ че душата на умрѣлитѣ имъ са преселява въ животното Кенгуръ въ птицытъ и въ другы животны. — Когато видѣли най на прѣдъ Австралійцитѣ Европейцы, сичкытъ повярвали че бѣлитѣ гости въ земятъ имъ не сѣ други, но тѣхнытъ умрѣли предшественницы които са явили пакъ на земята въ други по хубавъ и новъ образъ. —

Да вѣрвѣтъ въ лшавы духове, въ амулета и живота слѣдъ смъртътъ съставлявѣтъ цѣлото религіозно чувство на Австраліеца; а обряди и нѣкои другы форми богопочитанія у тѣхъ съвсѣмъ нѣма, ако и да имѣтъ жрѣцы (попове) но тѣхнѣтъ длѣжностъ е да чуѣтъ прѣднытъ зѣби на дѣцата, кѣто достигнѣтъ съвршеннолѣтіето си (12-14 год.); а на Вандименовія брѣгъ — на младоженцытъ;

на пълнолѣтныѣ момы (10—13 год.) да одрязвѣтъ мал-
кыйтъ имъ прѣстъ на рѣжѣтъ; да цѣржѣтъ болѣститѣ и
ранитѣ, да предричѣтъ за бѣдущето, да запрѣтѣвѣтъ на
бурытъ, рѣкытъ, и др. под. И за сичкытъ си тѣзъ тру-
дове и услуги ползувѣтъ са съ прѣхранѣ и уваженіе!

Горня Орѣховица

М. П. Добриновѣ.

ПОЕТИЧЕСКО ИСКУСТВО.

(Вижедѣ брой 14, год. II).

—0—

Защото всякогы въ началѣ челоуѣкъ
Ще да посрѣщне трудъ, та че отъ послѣ векъ
Като ся навикне отъ само себе въ стиха
Ритмата дохожда и въ смисълътъ достига.
Безъ ритмъ неможемъ, и тѣзъ що между насъ
Искать да постѣпѣтъ безъ неѣ въ Парнасъ,
Трѣба имъ языка на оня славный Гомеръ
Когото ще земемъ катъ другытъ за примѣръ.
Когато ся случи нѣма за ритмъ рѣчь
Недѣйте ѣ дири пакъ много на далечъ,
Тя е въ сѣщій смисълъ може да съ открие
Рядѣтъ на мыслитъ додѣ не ся затрие,
А не да ся земать думы отъ чуждѣ языкъ,
Илѣ преобразявать, недостатѣкъ великъ,
Който ся отбѣгва кога човѣкъ небърза;
Та ритма и смисълъ тогазъ можѣтъ ся свърза.
Когато пишиме да пишимъ съ разумъ здравъ
Да ся водимъ всегда по единъ пѣтъ по правъ,
Каквото ще кажимъ да е съсъ малко рѣчи
За да пишимъ така нищо нече ны прѣчи,
Ако ли сме сами разумѣли добръ
Това що искаме другый да разбере.
И всяко излишно да отбѣгваме строго,
Защото досажда на читателя много;

Додѣ пакъ искаме да пазимъ краткостѣтъ
 Да не си изгубимъ на слога ясностѣтъ
 Перото ни да н' е твърдѣ много чевръсто
 Каквото породи да го поправа често
 И пакъ по нѣкой пакъ да н' има катъ за срамъ
 Кога попыта другъ и катъ каже не знамъ;
 Защото вечъ знаемъ че нашата погрѣшка
 Това що ще бѣде врѣхъ на съ като насмѣшка
 Лесно ся открыва отъ чуждытъ очи;
 За туй да приема всегда да ся учи
 Нѣ да различава истинния пріятель
 Че ще ся намѣри нѣкой зложелатель,
 Който ще да хвали намѣсто да кори,
 И ще да кори пакъ както ще му спори
 На мѣсто да хвали; и неговото право
 Може по злочастіе да мине катъ най здраво.
 Освѣнъ ритмата пакъ да слѣдваме всегда
 Това що точничко Горацій начърта.
 Нека читателя намѣри полустиха
 Въ самѣтъ смисълъ че тогава му стига
 Една почивка врѣхъ высокъ или краткъ слогъ,
 Споряди дълото що ще бѣде подлогъ,
 На Гармоніѣтъ, която ся изисква
 И гласната буква рядко да ся отблъсква;
 Нѣ да не с' изгубва съвсѣмъ сѣщый гласъ
 А пакъ и свойството владѣе въ всякий часъ.
 Въ стиха да не влизать никога твърды рѣчи,
 Че ако ли не днесъ то утрѣ ще ни прѣчи
 Въ языка тънкостьта, отъ непріятный звукъ
 Не ще ся весели пакъ и Българскый внукъ;
 Трѣба въ всякъ стѣпкъ и бѣдѣщность да диримъ,
 За потомството си най първомъ да помислимъ,
 Ако ли не това то ны щемъ ся сравни
 На пеперудытъ между кой едни
 Заранѣтъ с' явяватъ и вечерѣтъ изчезватъ.
 Една подиръ другъ думытъ да ся слѣдватъ
 Да нѣматъ лѣнливостѣта тогазъ единъ стихъ
 Быва неприплетенъ гладкъ и съвсѣмъ тихъ:
 Нѣ ако нѣма скърбъ коя почти пресича
 На човѣка рѣчѣтъ; тогава по превлича

Едно мълчаніе ил' една сама рѣчь
 Когато е съсь рядъ. Ако видѣхме веч,
 Че въ края на стиха полезна бива ритма
 И посрѣдъ ряда пакъ не трѣба да ѣхъ има;
 Защото сжщата краска зета на врьдъ
 Досажда скоро и, докарва даже врьдъ.
 Нашитъ стихове сж още подчинены
 На размѣръ и мѣркъ; тѣзъ двѣ съединены
 Добръ ся пазятъ днесъ отъ Рускійтъ поетъ
 Възъ тѣхъ пѣща чини пійтическій прѣдмѣтъ,
 Съсь първо отбѣгватъ въ край стиха едноличность
 Кат' ритмата пада съ порядочнѣ отличность,
 Прѣзъ врьменно врьхъ слабъ и врьхъ патрѣтенъ гласъ
 По примѣръ на други и то трѣба за насъ
 Та тогазъ двѣ ритмы съсь гласове различны
 А отъ единъ отдѣлъ не ще да сж приличны
 Една подиръ другъ ако ги нарядимъ.

Млѣкни муго млѣкни нека ся убѣдимъ
 Изящни вѣкове кат' видимъ що сж были
 Напраздно да нѣ идѣтъ твой уроци милы
 Недостаточна и немошна си съвсѣмъ
 Отъ послѣ пакъ можемъ това да пренесемъ
 Свято и голѣмо дѣло си предиріела,
 Наука и опытъ, не бывай толкозъ смѣла.
 Scribendi recte sapere est principium et fons.

Ангелъ Д. Пюскюлмievъ.

СОНЪ

Сонувахъ я, я видохъ сонъ —
 Какъ радостенъ, какъ чуденъ онъ
 Въ Прѣславъ бѣхъ, во старій градъ
 Во той народенъ вертоградъ.

Въ славянскѣ държавѣ,
Въ столицѣ Прѣславѣ,
Накитена она
Сосѣ левскы знамена.

Сонувамъ я, и виждамъ храмъ,
И видѣхъ слънце блъска тамъ,
Гдѣ видѣнъ бѣше златенъ кърстъ,
Платно ся шириуъ подъ той кърстъ,
На него бѣ навезанъ левъ.
Отвориуъ уста какъ за ревъ;
Онъ вѣчанъ съ златенъ вѣнецъ
Подъ кърстъ виситъ тежокъ звоневъ
И радостенъ и весель я,
И гледамъ я, че шетамъ я,

Въ славянскѣ държавѣ,
Въ столицѣ Прѣславѣ;
Накитена она
Сосѣ левскы знамена.

Сонувамъ я и виждамъ сонъ:
Надъ мене чистъ не небосклонъ,
И слушаюъ я църковенъ звонъ —
Какъ тежокъ онъ, какъ силенъ онъ. —
Народъ ся сбирать, тичать тамъ,
При той великолѣпенъ храмъ,
Да чуеуъ, да земауъ Божій даръ
И да пречекать свой си царъ.
И слушаюъ я, замълкна звонъ.
И гледамъ: на престолъ высокъ
Славянскій царъ, царъ Симеонъ —
Какъ снаженъ онъ, какъ страшноокъ —
Надъ чърниѣ шепкѣ, надъ чело
Отъ злато левъ си стоить простъ
И въ царкото си облекло,
Царъ не добъръ и безъ злобсть.
« Народе мой! (такъ каза онъ)
Славѣнскій царъ, царъ Симеонъ.

Народе мой ты слушай гласъ
 Что ще да речить царь на васъ :
 Я твой баща, я твой сьмь царь,
 И славенъ ты и силенъ ты,
 Сось твоѣхъ храбрость, сось Божій даръ
 Высокъ степень стигна ты. »
 Народъ извыкна съ умиленъ гласъ
 « Боже ты чувай царя и насъ.

Боже ты намъ храни
 Нашій добъръ царь,
 Дай нему дълги дни
 И твой небесенъ даръ... »

« Народе мой (такъ каза онъ)—
 Славянскій царь, царь Симеонъ
 Твоя душевна простота,
 Высока твоя доброта,
 Голѣмъ твой подвигъ, а не легкъ,
 Но твойтъ вѣкъ ѣ златенъ вѣкъ.
 Языкъ имашъ, напредвай ты.
 Развивай душевны доброты.
 Доволны сте, и стабъ и младъ
 Могъщъ и сладъ, нищъ и богатъ.
 О! Божя надъ тебе благодать! »

Нека цвѣтитъ сось славъ
 Столица Прѣслава
 Некъ ся гордить она
 Сось левскы замена.

А шапки на вѣтеръ хвърлѣтъ народъ.
 На косяна падатъ Славянскій родъ,
 Сось теплы молбы, сось умиленъ гласъ
 Велитъ : Боже, чувай царя и насъ.

« Славна и първа
 Славянска държава
 Напредчувай ты,
 Съ народниж славъ

Столица Прѣслава
Цвѣти и расти!»

Народъ замълкна. Пакъ казалъ онъ
Славянскій царь, царь Симеонъ.
« Народу мой? Я собрахъ васъ,
Че имамъ смърть, послѣднѣ часъ.
Съ оружје наше, съ знамена
На наши храбры рамена,
Не еднождъ мы, три пѣти мы
Презъ горы и презъ планины,
Преминахме во Цариградъ
Въ невѣренъ градъ, коваренъ градъ;
Стресохме твърды му стѣны.
Но хитры Гърци, зли они;
Кога видѣхъж кървавъ пиръ,
Предложихъж ны вѣченъ миръ.
Че было грѣхъ, че было срамъ
При еднакъж вѣрж и храмъ
Да ся проливать наша кървь;
Че Богу милъ миръ не първъ,
Че милость искать, а не гробъ,
Любовь и миръ, а не скърбъ.
Коваренъ Гъркъ, не държитъ речъ!
За то, народу, остъръ мечъ
Нека мирить нихъ и насъ,
Иль мые нихъ, иль они насъ!
Не!... най послѣ, на чуждъ народъ
Ще бѣдете вы кървать плодъ....
Замълкна царь, остави ме сонъ,
Нема Симеона, нема и звонъ.

И пролихъ я сълзы
Горки, та жежки,
И душевны жалбы
Тѣжны, та тежки.
И шетамъ я скитникъ,
Ся скитамъ я клетникъ.

Я всекого пытамъ, всячкійтъ свѣтъ:

Камо ми славна
Славянска държава ?
Камо ми древна
Столица Прѣслава ?

Никой не отговаря. Нема отвѣтъ.

К. Жинзифовъ.

ЗА СПОМЕНЪ

на първѣтъ службѣ на Н. Блаженство

Българскій Патриархъ.

Напрасно ся старахъ и държахъ
За твойто вѣчно униженіе,
Опѣзъ конто хлѣбѣтъ ти ядяхъ
И гледахъ на тебѣ съ прѣзрѣніе,

О, Българскій народъ, честити дни
Дочака ты при твойтъ Царь Държавенъ,
Мужай ся днесъ и весель посрѣшни
Тозь День за тебѣ паметенъ и славенъ.

День той за тебѣ е пълнъ съ значеніе ;
Народный небосклонъ си прояснява ;
Зора за твойто възрожденіе
На Истокъ ето вече ся съзорява. . .

О, помнѣхъ азъ когито бѣхмы ный
Народъ невѣжественъ, безъ чувство мило.
Минувахмы, каквы, ахъ черни дни, —
Народный ни животъ бѣ на мрътвило!

Народъ ный въ сѣкѣ смертнѣ шо сѣди,
Съ теглата си въ свѣта бѣхмы познаты,
И нямаше, при нашитѣ тѣды,
Ни искрицѣ отъ тѣзѣ надежды златы.

Укоръ ный бѣхмы, хула и поносъ
На сичкыѣ съсѣдны намъ народы,
Въ очи ни казвахъ, съ навиренъ ность :
Родъ простъ, неможете ся облагороди.

Но грѣйныя мысль отъ учение ;
Идея свѣтныя въ нашѣтъ духъ поробенъ
И ето чудно промѣненіе,—
Ный оживѣхмы на животъ народенъ

НАРОДНОСТЬ, О идея свята ! Чухъ
Азъ твойтъ гласъ оковы що струшава,
И видѣхъ твойтъ животворный духъ
Какъ мъртвытъ отъ гроба въскръсява.

Не ты ли насъ отъ смърть въ животъ възва?
Ей, ты ны отъ погыбель отърва,
И въ подвигъ святъ за правдины настави..

О, вѣчно паметны бждѣте, Вы
Денье на нашѣтъ подвигъ святъ, народенъ,
И Ты День Днешній въ който ся яви
Духовный нашъ животъ пълно свободенъ.

— Българското Цариградско Читалище въ годишното си на Връбницѣ засѣданіе, слѣдъ прочитаніето на годишныѣ дѣла на заведеніето, както и на дѣлата на Македонскѣхъ Дружинѣхъ, пристѣпи по обычаю до избраніето на Ново Настоятельство, за което ся избрахъ слѣдующыѣ лица:

Предсѣдатель Г. С. Брадинскый.

Подпредсѣдатель Г. П. С. Атанасовичъ.

Касіеръ Г. Н. Хр. Тапчилещовъ.

Писаръ Г. Т. Иліевъ.

Книгохранитель Г. Д. Павловъ—Учитель.

— 0 —

Имамы удоволствието да извѣстимъ на читателитѣ на Читалище че Г-нъ Т. Икономовъ, който отъ нѣколко мѣсяци на самъ ни е почти рядовно помагалъ, е занаяпрѣдъ постоянъ нашъ сътрудникъ въ Поврѣменното Списание. Ясното и гладко перо на Почитаемый нашъ сътрудникъ е толкова вече познато, щото нѣма нужда отъ повече рекомандуваніе, и не ся съмнѣваме че всичкыѣ ни читатели ще ся благодарѣтъ отъ това ни извѣстіе.

Лазаръ Іовчевъ.

